

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1914.

Andra kammaren.

Nr 42.

Onsdagen den 22 juli.

Kl. 1 e. m.

§ 1.

Herr talmannen tillkännagav, att enligt överenskommelse mellan kamrarnas talmän gemensamma voteringar komme att äga rum nästkommande fredag den 24 juli angående de voteringspropositioner, som då vore av kamrarna godkända.

§ 2.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid:

till bevillningsutskottet propositionen, nr 243, angående en deklARATION med Frankrike rörande upphävandet av den svenska konsularjurisdiktionen i franska intresseområdet av Marocko;

till lagutskottet propositionen, nr 249, med förslag till lag angående förbud i vissa fall mot varors förseende med oriktig ursprungsbeteckning och saluhållande av oriktigt märkta varor samt lag om ändrad lydelse av 18 § i lagen den 4 juni 1913 angående förbud mot införsel till riket av varor med oriktig ursprungsbeteckning;

till statsutskottet propositionerna:

nr 250, angående beredande av löneförhöjning åt vissa befattningshavare hos generaltullstyrelsen;

nr 251, angående bidrag till uppehållande av internationell patrulleringstjänst i Norra Atlanten; och

nr 253, angående ersättning av statsmedel för utbetalda skattefrälseräntor från hemmanen Västra Älvsala nr 1 och Västra Älvsala nr 2 i Värmdö socken.

Härefter föredrogos propositionen, nr 254, med förslag till förordning angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket samt förordning om vad iakttagas skall i avseende å införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket m. m.; och yttrade därvid

Herr Rönig: Herr talman, mina herrar! Först efter det riksdagen varit samlad i över två månader inkom i går från regeringen på kamrarnas bord den länge väntade propositionen

Remiss av en proposition.

Andra kammarens protokoll vid senare riksdagen 1914. Nr 42. 1

Remiss av en
proposition.
(Forts.)

angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket. Man hade med all rätt väntat, att denna proposition långt tidigare skulle ha inkommit under denna sommarriksdag, vars uppgift ursprungligen angavs vara att ägna sin synnerliga uppmärksamhet åt försvarsfrågans lösning, men som i stället till den grad blivit överhopad med arbete på lösningen även av andra betydelsefulla frågor, att sommarriksdagens arbetsbörda tyckes bli lika stor som de vanliga ordinarie riksdagarnas. Jag är övertygad om att mer än en av Eder, mina herrar, delar min uppfattning, när jag riktar en bestämd vädjan till regeringen att nu äntligen sätta stopp för nya propositioners framlämnande, såvida regeringen över huvud taget önskar se sina förslag granskade, eller meningen ej är att till långt in i september utdraga denna sommarriksdag, som vi alla i våras hade hoppats och ansett möjligt skulle kunna avslutas inom loppet av de närmaste veckorna.

Jag anser, herr talman, icke lämpligt, huru lockande det än skulle vara, att vid detta tillfälle söka visa olämpligheten eller lämpligheten av att införa ett statsmonopol å tobakstillverkningen inom riket. Rörande detta spörsmål hoppas jag i annat sammanhang få tillfälle att mera ingående utveckla min uppfattning.

Men i stället vill jag, trots att tiden sedan i går helt naturligt varit alltför knapp för att ingående studera den föreliggande kungl. propositionen i detalj, redan vid remissen av densamma göra några randanmärkningar mot de grunder, på vilka propositionen är byggd, även om man utgår ifrån, att tobakstillverkningen skall monopoliseras.

För genomförande av en dylik monopolisering föreslås i propositionen, att ett aktiebolag bildas, åt vilket överlämnas utövändet av statens monopol å tobakstillverkningen inom riket och i vilket aktiebolag staten ingår såsom aktieägare. Enligt förslaget äger svensk tobaksfabrikant rätt påfordra, att staten på vissa grunder inlöser hans rörelse. Som ni, mina herrar, lätt förstå, är det av den allra största vikt att granska de grunder, som för denna inlösning och speciellt för ersättning för förlorad näringsverksamhet föreslås i den kungl. propositionen. Ersättningen härför föreslås skola utgå på basis av medelhandelsvinsten under de sju åren 1907—1913, därvid dock det bästa och det sämsta årsresultatet icke medräknas. I ersättning för verksamhetstiden 1909—1914 erhålles en gång denna medelhandelsvinst, vilket belopp under vissa omständigheter kan minskas eller ökas med högst 5%.

Är nu denna grundläggande princip riktig? Såvitt jag kan finna, är så icke fallet, och detta vare sig man ser spörsmålet ur statens eller ur den inhemska industriens synpunkt. Antag, att vi ha två tobaksfabriker, som arbetat under åren 1907—1913! Det ena företaget har genom klok omtänksamhet samt en skicklig och energisk ledning erhållit en successivt allt bättre avkastning under dessa sju år; det andra företaget däremot, som redan år

1907 avkastade samma vinst, som det förra företaget lyckats uppnå först under år 1913, lämnade sistnämnda år till följe mindre god skötsel och andra omständigheter endast i vinst det belopp, som det förra bolaget intjänade under år 1907.

Remiss av en proposition.
(Forts.)

Trots att utvecklingskurvorna för dessa båda företag således äro fullständigt motsatta, det ena med en årsvinst successive starkt stigande och det andra med en årsvinst successive lika starkt fallande, så ha båda företagen under dessa sju år haft samma medelhandelsvinst och skulle således enligt propositionen erhålla samma ersättning eller en gång medelhandelsvinsten, vilket uppenbart är alldeles orimligt. Är en enda medelhandelsvinst en väl avvägd ersättning för det företag, som under nämnda sju år haft en stigande avkastning, så är uppenbart, att staten betalar för det andra företaget, som visar successive minskade nettoförtjänster, ett alltför högt pris. Och i motsats härtill, om ersättningen för det senare företagens övertagande är väl avvägd, så erhåller det förra företagens ägare en alltför ringa ersättning för sin affär — i förra fallet blir staten klädd, i senare fallet den enskilde näringsidkaren, vilket i båda fallen är lika oriktigt.

Redan härav finner man, huru felaktigt själva grunden är lagd för värderingen, men ännu mycket värre blir det, när man av propositionen erhåller kännedom om, att det sedermera beror på företagets ålder, huru många gånger nämnda medelhandelsvinst ytterligare skall lämnas i ersättning. Existerade affären redan åren 1906—1908, skall i ersättning ytterligare tre medelhandelsvinster lämnas av samma storlek, som nyss angivits; för åren 1899—1905 en halv, för åren 1889—1898 en femtedel samt före år 1889 en tiondel av nämnda medelhandelsvinst, för vart och ett av dessa kalenderår, dock högst $12\frac{1}{2}$ gånger den beräknade medelhandelsvinsten under åren 1907—1913, och detta oavsett företagets avkastning under alla dessa år före år 1907. För mig är det en fullständig gåta, huru någon förständig människa kan hitta på en dylik beräkningsgrund vid värderingen av en affär och därmed anse företagets ålder ha en så avgörande betydelse för företagets värde.

Var och en av eder, mina herrar, torde lätt förstå, till vilka egendomliga konsekvenser en dylik princip leder; och jag undrar, vilken min herr finansministern skulle visa, om herr finansministern själv reflekterade på att övertaga en industri och tillsammans med ägaren värdesatte företaget till följe de sju sista årens bokslut till ett visst belopp, låt oss säga 50,000 kronor, och ägaren därefter skulle yttra: ja, det må vara sant, att min affär till följe de sju sista årens bokslut ej är värd mer än 50,000 kronor, men herr finansministern förbiser, att min affär är etablerad år 1859, och därför är den värd $12\frac{1}{2}$ gånger nämnda summa eller 625,000 kronor. I lyckligaste fall antar jag, att herr finansministern ansåg ett dylikt yttrande som ett mer eller mindre malplacerat skämt.

Remiss av en
proposition.
(Forts.)

Jag hoppas, att ingen uppfattar mig på så sätt, att jag skulle anse en medelhandelsvinst utgöra skäligen ersättning för en affärs övertagande; med det anförda har jag endast avsett att belysa orimligheten i det framlagda förslaget i detta hänseende. Såsom här är föreslaget, ställas beräkningarna av de verkliga värdena fullständigt på huvudet. De företag, vilka ej visat vinst under åren 1907—1913, erhålla i ersättning enligt det kungl. förslaget en tjugonedel av medelnettoförsäljningsvärdet under dessa sju år. Låtom oss undersöka, om denna princip är överensstämmande med rättvisa och billighet!

Inom cigarrettindustrin äro förhållandena ungefär desamma som inom en del andra industribranscher och även inom t. ex. tidningsföretagen, vilka nog många av riksdagsmännen jämförelsevis väl känna till. Ett dylikt företag kräver de första åren stora kostnader för att arbeta sig fram och går först med avsevärd förlust för att efter t. ex. sju år visa vinst. Under dessa sju år har cigarettfabriken givit ut för annonser och andra reklamer låt oss säga 300,000 kronor — en ingalunda överdrivet stor summa — och därigenom sett sin omsättning oavbrutet ökad, så att medelomsättningen under dessa sju år sprungit upp till 200,000 kronor, varigenom all utsikt förefinnes, att om affären får lugnt fortsätta, icke blott reklamkostnaderna snart nog skola kunna intjänas, utan även företaget kunna lämna skäligen avkastning till sina aktieägare. Ett dylikt företag erhåller i ersättning enligt det föreliggande förslaget 10,000 kronor i ett för allt. Jag frågar: kan en sådan princip för ersättningen kallas rättvis? Svaret torde ej kunna bli mer än ett, nämligen nekande.

Redan med det anförda tror jag mig ha visat, icke blott att de grunder, på vilka det föreliggande förslaget i detta hänseende är byggt, äro fullständigt felaktiga, utan att näppeligen några generellt bestämda riktlinjer för ersättningens fastställande kunna fastslås, gällande under alla förhållanden, utan torde i stället ett expropriationsförfarande bära åstadkommas, varigenom en skäligen ersättning för affärens verkliga värde bör kunna utdömas.

Angående ersättningen för övertagande av aktiebolaget Förenade svenska tobaksfabriker innehåller propositionen särskilda bestämmelser, mot vilka anmärkningar kunna göras. Genom bestämmelserna i 10 § 3 mom. behandlas de företag, som uppgått i nämnda bolag, sämre, än om de vore fristående, i det vissa av företagens värden nedtryckas av vissa andra, och dessutom nedtryckas samtidigt ytterligare företagens värden genom den uppoffring av kostnader och uteblivna vinster, som organisationens åren 1912—1913 självklart medförde. Det kan ej vara örenat med rättvisa och billighet, att dessa båda organisationer medtagas vid beräkningen av medelhandelsvinsten i de företag, som uppgått i detta aktiebolag.

Vidare erhåller nämnda aktiebolag ej någon ersättning för

de anslutna företag, som ej avkastat någon vinst under perioden, trots det att liknande till bolaget icke anslutna företag erhålla ersättning med, såsom förut framhållits, en tjugonedel av medelhandelsomsättningen. För såväl anslutna som icke anslutna företag böra självklart samma grunder och samma bestämmelser vara gällande, om man vill göra full rättvisa åt alla.

Remiss av en proposition.
(Forts.)

En annan egendomlig inkonsekvens innebär förslaget däri, att monopolbolaget icke behöver ikläda sig ansvar för vissa av de förpliktelser, som aktiebolaget Förenade svenska tobaksfabriker iklätt sig mot en del av företagets gamla personal. Ersättning behöver ej betalas annat än för de belopp, som i penningar utbetalts för förlorad anställning; har däremot ersättning utbetalts i form av aktier eller i annan valuta, behöver monopolbolaget icke övertaga någon som helst ersättningsskyldighet. Hade personalen ifråga tillhört företag, som stå utanför aktiebolaget Förenade svenska tobaksfabriker, hade däremot monopolbolaget enligt förslaget fått betala ersättningen ifråga. I propositionen framhåller herr finansministern som sin åsikt, att dylik ersättning i form av aktier är lämplig. Varför godkännes den då ej, när aktiebolaget Förenade svenska tobaksfabriker tillämpar samma form av ersättning?

Vidare behöver ej monopolbolaget betala aktiebolaget Förenade svenska tobaksfabriker alla dess organisationskostnader, utan endast de, varav monopolbolagets utövare ha nytta samt besparing i kostnad. Enligt min uppfattning böra även andra kostnader betalas, såsom provisioner till det bankkonsortium, som förmedlade obligationslånet, ty detta lån, mina herrar, var precis lika nödvändigt för affärens bedrivande, som det i propositionen föreslagna nya obligationslånet å 20 miljoner kronor är nödvändigt för monopolbolaget, om detsamma kommer till stånd.

Rätt utbredd torde förvåningen redan vara, att icke monopolbolaget byggts på den s. k. tobakstrusten, och det har allmänt antagits, att orsaken härtill varit den, att nämnda trust motsatt sig en värdeminskning av sitt stamaktiekapital, vilken värdeminskning de utsedda sakkunniga eller regeringens ombud av olika anledningar ansett nödvändig. Men förvåningen bland eder, mina herrar, och bland många andra torde bli ändå större, när jag på grund av upplysningar, jag erhållit från säkraste källa, är i tillfälle att meddela, att från regeringens eller dess förtroendemäns sida aldrig någon anhållan om en dylik omvärdering begärts, varigenom monopolbolaget kunde ha byggts på den nuvarande stora sammanslutningen, aktiebolaget Förenade svenska tobaksfabriker.

Tobaksodlingen får fortfarande bedrivas inom landet, men under nya kontrollbestämmelser. Tobaken får dock ej säljas till annan inom landet än monopolbolaget, och den får av odlaren ej lagras längre än till den 1 mars året efter skörden. Då all konkurrens genom statsmonopolet försvinner, borde lagförslaget ha innehållit bestämmelser rörande det sätt, varpå

Remiss av en
proposition.
(Forts.)

priset för den svenska rå tobaken skall fastställas. Varje dylik bestämmelse saknas emellertid, vilket uppenbart är allt annat än tillfredsställande, och härigenom äro tobaksodlarna på nåd och onåd, utan varje skydd överlämnade att sälja sin tobak till det pris, som monopolbolaget behagar bestämma.

Vad nu till sist handeln med tobaksvaror beträffar, har herr finansministern gjort sig mycken möda med att i långa avhandlingar i motiveringen visa, att icke blott handeln med tobak skall vara fri, utan även att tobakshandlarna skola ha fri import rätt. Ja, men vad hjälper det att i lagen rent formellt ha en sådan rätt, om lagen å andra sidan icke möjliggör för importörerna att kunna sälja de importerade tobaksvarorna med skälig förtjänst. Vill en tobakshandlare nämligen importera ett parti cigarrer, måste han bland annat först uppgiva för monopolbolaget, till vilket pris cigarrerna skola försälas, vilket pris per styck då måste vara detsamma vid försäljningen av en cigarr eller 100 cigarrer. Vid import måste först och främst den i propositionen föreslagna förhöjda tullen betalas, vidare den föreslagna nya skatten och till sist det belopp, som monopolbolaget vid försäljningen har i vinst å en cigarr i samma prisläge. Denna vinst är icke minst beroende på den rabatt å detaljpriset, som monopolbolaget ämnar lämna återförsäljarna. Vad innehåller då lagförslaget om denna ytterst viktiga rabattbestämmelse, viktig icke blott ur handels synpunkt, utan även en viktig faktor för att kunna bedöma, huru mycket ett tobaksmonopol kan avkasta? Jo, lagförslaget innehåller härom icke en enda bokstav. Däremot uttalar herr finansministern i motiveringen följande något egendomliga uppfattning: »Rabattförhållandena liksom ock övriga frågor rörande utförsäljningen till allmänheten skola, i likhet med vad för närvarande äger rum, ordnas genom frivilliga överenskommelser mellan tillverkare och återförsäljare, och handeln med tobaksvaror skall alltså liksom för närvarande få fritt gestalta sig i de former, som av omständigheterna betingas.»

Ja, det där kanske låter för en och annan rätt bra, men finnes det någon av eder, mina herrar, som tror, att ett mäktigt monopolbolag kommer att genom frivilliga överenskommelser låta de nuvarande rabattsatserna och betalningskonditionerna till återförsäljare bli oförändrade? Jag tror det åtminstone icke, och de sakkunniga, som utarbetat ett eller ett par av förslagen, ha ansett, att de nuvarande rabattsatserna böra sänkas med 50 % eller mera. Vilken ekonomisk inverkan skulle icke en dylik rabattsänkning, som innebär en i motsvarande grad minskad förtjänst, ha på de i runt tal befintliga 15,000 cigarrhandlarna, vilkas stora flertal redan under nuvarande förhållanden sannernligen icke lever på solsidan av livet!

Skola dessutom de vanliga monopolkonditionerna — extra kontant betalning — införas av monopolbolaget, så är det icke svårt att förespä, att en svår ekonomisk kris kommer till stånd

i höst bland återförsäljarna av tobaksvaror. Skola de nu existerande tobaksföretagen genom den föreslagna lagstiftningen upphöra ultimo oktober, ha desamma blott ett enda ekonomiskt intresse: att omedelbart få in sina fordringar allt efter det de förfalla — fordringar, som kanske uppgå till cirka 20,000,000 kronor. Omsättningen av tobaksvaror beräknas till något mer än 50,000,000 kronor årligen, och då torde en summa av 20,000,000 kronor icke vara för högt tilltagen. De kapitalsvaga cigarrhandlandena, vilka torde vara de flesta, äro vana vid långa krediter och även att vid behov få sina växlar åtminstone delvis omsatta. Nu komma de utestående fordringarna att indrivas på en gång och samtidigt vägras eventuell ny kredit. Kan under sådana förhållanden följden bliva mer än en?

Remiss av en proposition.
(Forts.)

Saknaden av bestämmelser angående rabattförhållandena till återförsäljarna är en betänklig lucka i förslaget. Till följd av denna lucka är det icke möjligt för mig att närmare kunna bedöma verkningarna av ett stadgande om monopol vare sig för importhandlarna, grosshandlarna eller detaljhandlarna med tobaksvaror. Enligt min uppfattning måste emellertid återförsäljarnas berättigade intressen, om statsmonopol skall införas, ovillkorligen skyddas genom lagbestämmelser rörande bl. a. de rabattsatser, som de vid köp av tobaksvaror kunna erhålla av monopolbolaget.

Mycket skulle, herr talman, kunna vara att tillägga, men det anförda må för tillfället vara nog. För någon tid sedan erfor jag genom pressen uppgift om det huvudsakliga innehållet av lagförslaget till monopol i det skick, vari det remitterades till myndigheterna för deras hörande, och fick jag redan då det intrycket att lagförslaget vore oantagligt. Efter genomläsning av propositionen med dess ingående motivering har jag fått detta mitt första intryck ytterligare stärkt, och hoppas jag livligt, att riksdagen kommer att avslå den föreliggande propositionen. Att tobaken är en skattekälla, som staten i beskattningssyfte med all rätt bör använda i långt större utsträckning, än vad nu är fallet, därom är jag övertygad, att vi alla, oavsett partiståndpunkt, äro ense. Och jag hoppas, att i en motion inom den närmaste veckan kunna visa, att staten genom en annan beskattningsmetod skall kunna erhålla samma inkomster som ett staktsmonopol lämnar.

Herr Hildebrand: Herr talman, mina herrar! Då finansieringsplanen till folkförsäkringen förelåg här i kammaren, så tillät jag mig att framställa förfrågan till den dåvarande finansministern, om man inte kunde tänka sig en lösning av tobaksbeskattningsfrågan i den riktningen, att man icke behöfve komma till ett statsmonopol. Han lämnade då ett svar, vars innebörd egentligen var, att han hoppades, att man skulle slippa statsmonopolisering. Därav har jag känt mig så mycket mera driven att säga några ord vid remissen av den nu avlämnade

Remiss av en
proposition.
(Forts.)

kungl. propositionen i tobaksmonopolfrågan. Dock vill jag liksom den föregående talaren anmärka, att propositionen är så vittomfattande och innehåller så många och svårbedömda partier, att det naturligtvis endast kan bli några få punkter jag kan taga upp till behandling. Det är blott ett första intryck, så att säga, som jag kan framlägga.

Jag har under många års samvaro fått den allra största aktning för herr finansministerns omfattande kunskaper och levande intresse för näringslivet, men jag kan icke frigöra mig från den tanken, att det nu framlagda förslaget till sin innebörd och sina konsekvenser utgör en verklig fara för Sveriges näringar. Ja, begreppet näringsfrihet synes mig genom detsamma få en annan betydelse, än man förut tillagt det. Låt oss t. ex. se på den ställning, som importörerna skulle erhålla, om förslaget ginge igenom utan ändring.

I det kommittéförslag, som avlämnades 1911, föreslogs, att handlandenas fria import av tobaksvaror skulle förbjudas och att importörerna skulle få en ersättning, som kunde gå upp till $2\frac{1}{2}$ gånger handelsvinsten. Denna ersättning är nu helt och hållet försvunnen under förebärande av att importen är fri. Men ser man närmare på denna frihet, så befinnes den vara av sådan art, att importörerna skola betala varan, betala tull och betala skatt, och dessutom till monopolbolaget ett belopp, motsvarande de omkostnader och den vinst, som monopolbolaget skulle haft på samma vara, om monopolbolaget importerat och sålt den. Först därefter skola importörerna pålägga sina omkostnader och sin vinst. Hur skola under sådana omständigheter de enskilda importörerna kunna upptaga konkurrens med monopolbolaget, som naturligtvis blir landets största importör? Då måste importörerna lägga högre pris på varan, än monopolbolaget gör, och det kommer allmänheten att veta. Allmänheten vet, att importörernas priser måste ställa sig högre än monopolbolagets, och följden blir, att importen för handlarna blir så litet fri, att den helt enkelt icke kan finnas. Man skulle kunna uttrycka det så, att det finnes en teoretisk importfrihet för handlandena, men praktiskt sett är det endast en frihet för de importörer, som skola leva på import av tobak, att avlida av svält.

När jag talar om frihet, vill jag också påpeka, att det finnes frihet att odla tobak. Men här är den egendomliga bestämmelsen, att kontrollen hos odlaren skall betalas av monopolbolaget utom i de län, där tobak icke odlas å minst fem hektar. Där ha odlarne själva att vidkännas kontrollkostnaderna. Nu är det möjligt, att det i sådana län endast är små odlingar, som icke äro mycket värda. Men nog hade det varit riktigast att, när odlingen så till den grad försvårats genom ökade omkostnader, att den antagligen måste nedläggas, i så fall taga upp ersättningsbelopp till sådana odlare.

Själva utgångspunkten vid uppförandet av monopolbyggnaden är ett starkt misstroende mot statsdriften. Därför skall

det bli ett hälftenbolag, där staten till hälften är delägare, och det motiveras därmed, att på så sätt det enskilda intresset och den enskilda affärsdugligheten kommer med i ledningen, varav monopolbolaget kommer att få gagn. Men på ett par håll säger herr finansministern, att det kan bli missbruk. Och var söker han garantier mot ett sådant missbruk? Jo, icke hos den goda och sunda privata förmågan att sköta en sådan näring, utan hos av Kungl. Maj:t tillsatta medlemmar i styrelsen. Han säger uttryckligen på ett håll, att dessa böra särskilt verka för bolagets rationella skötsel. Utgångspunkten är misstroende mot statens tjänstemäns förmåga att sköta industriföretag, men slutsatsen blir, att det är de av staten tillsatta styrelsemedlemmarna, som skola se till, att bolaget rationellt skötes. Det synes mig vara en cirkelbevisning, och det förefaller mig vara rätt litet logik i dessa olika partier, om man sammanställer dem.

Remiss av en proposition.
(Forts.)

Bland de missbruk, som antagas kunna inträffa, är ett, att detaljisterna skulle kunna förtryckas av monopolbolaget genom att de få för liten rabatt eller på annat sätt. Därför är det skäl att komplettera vad som sagts om detaljisterna. Jag skulle då först vilja påpeka, att i övergångsbestämmelserna saknas stadganden, som kunna för detaljisterna underlätta övergången. Det är alldeles tydligt, att detaljisterna icke längre skola få kredit, utan de få betala kontant. De ha förut fått kredit. Den 1 november skulle monopolet träda i kraft, och sedan skulle det vara en övergångsmånad, men tiden är kort tillmätt. Då få detaljisterna köpa kontant av monopolbolaget, och samtidigt nödgas de förutvarande leverantörerna av tobak draga in sina fordringar. Är det någon, som känner dessa detaljisters förhållanden, som tror, att detaljisterna skola kunna ordna sig ekonomiskt i båda dessa hänseenden? Det finnes icke något tvivel om att en ohyggligt stor procent av detaljisterna skola visa sig oförmögna att så göra och att sålunda övergången kommer att leda till att ett stort antal av dessa smärre och större köpmän komma att stupa. Nog förefaller det, att man bland övergångsbestämmelserna kunde begära något stadgande, som skulle underlätta övergången så, att man icke behövde befara eller förutse en sådan konsekvens av monopolets genomförande.

Det är ett par andra bestämmelser, som synas rätt egenomliga. Så var gårdagen, om detta förslag antages, en bemärkelsedag för importörerna av tobak så till vida, att avtal om inköp från utlandet, som avslutats senast i går — d. v. s. den dag då propositionen avlämnades — skola respekteras, men om avtalet träffats i dag eller någon senare dag, blir monopolbolaget icke skyldigt att övertaga den tobaken. Jag hoppas, att Kungl. Maj:t kommer att låta genom annonser eller genom annan metod tillkännagiva detta, så att alla importörer få klart för sig denna skillnad mellan avtal, som slutits till och med i går, och sådana, som avslutats i dag eller senare. Det ställer sig något annorlunda för färdiga varor. Färdiga varor få im-

Remiss av en
proposition.
(Forts.)

porteras eller uttagas från tullnederlag av alla till den dag, då monopolen träder i kraft. Tobaken såsom importerad vara behandlas sålunda olika.

Ersättningsfrågan synes mig erbjuda tillfälle till högst grava anmärkningar. Jag vill komplettera på ett par punkter vad den föregående ärade talaren anförde. Här är en bestämmelse, att monopolbolaget skall inlösa fabrikanternas specialmaskiner, vilket naturligtvis är fullt i sin ordning, men endast specialmaskiner, som varit minst ett år i regelbundet bruk hos fabrikanterna. Om det nu är ett hastigt uppsving hos en affär och den har skaffat sig på senhösten 1913 en ny maskin och tobaksmonopolet träder i kraft den 1 november i år och maskinen endast varit i bruk i elva månader, så inlöses den icke. Nog förefaller det, att denna sats är byggd på den uppfattningen, att fabrikanterna borde kunna gissa sig till att monopol skulle införas och därför borde undvika att företaga en nyanskaffning, som varit för deras näring under normala förhållanden oundviklig.

Så är det vidare frågan om värdeminskning å inventarier. Här föreslås en förändring av kommittéförslaget från 1911 så tillvida, som däri ersättning upptogs endast för specialmaskiner. Nu kan det vara andra saker såsom motorer och lösa inventarier, som användas för tobaksfabrikationen, som fabrikanterna icke kan utnyttja, om han icke längre får fortsätta med sin fabrikation, och därför är det nödvändigt att staten ersätter även deras värdeminskning. Men även här stadgas, att sådana maskiner och inventarier skola ha varit i regelbundet bruk ett helt år.

Ännu egendomligare synes det, att då staten skall ersätta värdeminskning å fastighet, som användes för tobaksfabrikationen, så lämnas ingen ersättning för fastighet, som överlåtits till fabrikanterna efter den 30 juni 1913, och detsamma gäller hyreskontrakt. Om en fabrikant hyr lokal för lång tid och har förnyat kontraktet i höstas ett år sedan på grund därav att hyrestiden utlupit, så får han icke ersättning för att han nödgas sitta med denna lokal och betala hyra under flera år. Här finnes nämligen en bestämmelse, att om kontraktet upprättats eller förnyats efter den 30 juni 1913, lämnas ingen ersättning åt fabrikanterna härför. Det är ofantligt svårt att fatta, varför dessa bestämmelser kommit till. Nog är det skäligen hårt att föreskriva, att fabrikanterna borde ha förutsett sådana bestämmelser och undvikit att övertaga fastighet eller förnya kontrakt efter den 30 juni 1913.

Det synes mig vidare, att hela ersättningsfrågan till en viss grad lagts på oriktigt sätt. Det talas på ett par håll, egentligen i motiveringen, om en affärs immateriella värde. Det förefaller mig emellertid, som om detta immateriella värde hos en affär, det som består däri, att affärsskicklighet nedlagts på att få en stor spridning åt vissa varumärken, att kundkrets upprättats och att goda inköp kunna göras, att allt detta, som icke direkt kan uppskattas i pengar, torde vara det väsentliga

i en affärs värde. Det synes mig därför, som om utgångspunkten borde varit att försöka uppskatta detta värde och sedan komplettera, om anledning funnits därtill. Nu är det blott i förbigående, som det immateriella värdet uppskattas, och redan däri synes mig ligga ett bestämt förbiseende av de berättigade krav, som kunna ställas av varje närings eller industris målsmän.

I sammanhang härmed vill jag påpeka, att när staten behöver en jordbit, blir det ett expropriationsförfarande, om överenskommelse icke kan träffas på annat sätt. Vid detta expropriationsförfarande får jordägaren vara med och deltaga. Nu däremot skall staten ensam bestämma grunderna för ersättningen, och de enskilda näringsidkarna få icke vara med och bestämma i andra fall, än när man kommer till tillämpningen av ersättningsgrunderna. Då få de tillsätta ombud och genom honom framlägga sina krav och önskemål. Men staten skall ensam fastställa grunderna, utan att några förhandlingar föras med näringsidkarna själva. Det förefaller mig att vara ett sätt att alltför hårt fara fram med de näringar, som behöva sluta, med de näringsidkare, som drivit en laglig näring, men icke få fortsätta därmed.

Man kan då fråga, om det icke finnes något annat sätt att reda upp frågan. Ty därom äro alla ense, att tobaken bör hårdare än nu och mycket hårt beskattas. Det andra sättet vore att lämna denna näring fri och gå fram på skattevägen. Då har herr finansministern två invändningar att göra. Den ena är, att detta sätt icke erbjuder tillräckligt skydd mot den engelsk-amerikanska tobakstrusten. Den andra är, att kontrollen skulle bli alldeles för svår. Låt oss se på dessa invändningar.

Vad först tobakstrusten angår, har den ännu icke kommit fram långt här i landet; den har hotande gått fram i andra länder, men på ett par håll har det blivit en kraftig motrörelse, så att faran för tobakstrusten där anses betydligt mindre och delvis redan nu är avvärd. Sedan ställer sig saken lika egenomlig, när herr finansministern framhåller, att gent emot trustens inträngningsförsök måste beredas skydd för den inhemska handeln och industrien. Hur skall det gå till? Jo så, att det förbjödes den enskilde fabrikanten att tillverka, att det omöjliggöres för importörerna, för de stora handlandena att fortsätta näringen och att antagligen en stor del av detaljisterna måste ekonomiskt stupa vid övergången till monopol. Är det att bereda skydd för den inhemska handeln och industrien? Det förefaller mig knappast, att man kan gå med härpå. Jag tror, att man får taga upp striden mot den engelsk-amerikanska tobakstrusten på annat sätt, än här föreslagits.

Herr finansministern uttalar sig ganska utförligt om kontrollbestämmelserna och påpekar, att det är svårt och dyrbart att få effektiv kontroll hos de enskilda fabrikanterna, och däri har monopolförslaget ett oerhört försteg, säger han. Han kan icke gilla, att man lägger huvudvikten vid kontrollen på straff-

Remiss av en proposition.

(Forts.)

Remiss av en
proposition.
(Forts.)

och bötesbestämmelser för dem, som övertråda lagstadgandena. Men hur är det ställt med den kontroll, han föreslår? En viss tobaksvara har ju att passera, innan den når konsumenten, först fabrikanter å fabriksplatsen, går sedan indirekt eller direkt till detaljisten, och det är hos detaljisten, som konsumenten inköper sitt behov. Det är nu en mycket noggrann kontroll hos fabrikanter, men icke ett spår av kontroll hos detaljisten. Det hade funnits, om det föreskrivits, att tobaksvaran i alla fall endast skulle få försälgas i originalförpackningar, men det är omöjligt med en sådan vara som snus och cigarrer och cigarrcigarretter, men med cigarrer skulle det kunna gå. Nu är det enligt förslaget tillåtet för detaljisten att när han får en låda cigarrer med kontrollmärke, öppna den och sälja styckevis ur lådan. Vad har man då för kontroll, att icke detaljisten flyttar över billiga cigarrer till en dyrare låda och sedan säljer dessa billigare cigarrer för högre pris? Jag menar, att herr finansministerns kontrollsystem, om man bedömer hela frågan så strängt, som han gör, har så väsentliga brister, att samma anmärkningar kunna riktas mot hans förslag som i stort sett mot skatteförslaget. Hans kontroll räcker endast en bit på vägen. Och det är att märka, att, om en detaljist fuskar, lurar han icke bara konsumenterna, utan han bedömer också staten på ett litet skattebelopp för varje cigarr, som han säljer till för högt pris.

Var skall då herr finansministern söka finna skydd i detta fall mot detaljisterna? Jo, endast i den omständigheten att det finnes straffbestämmelser i de stadganden, som utfärdas. Den princip, som han så skarpt fördömer ifråga om fabrikation, är den enda, vilken han kan bygga på ifråga om detaljhandeln. Det förefaller mig därför, som om herr finansministerns anmärkningar ur principiell synpunkt skulle förlora ofantligt mycket av sitt värde gentemot fabrikationen och att man helt visst borde komma till en effektiv kontroll, även om fabrikanterna själva ikläda sig kostnaderna.

Herr finansministern framhåller särskilt, att kontrollen skulle bli för dyrbar för de små fabrikanterna, men han tycks icke i det ögonblick han anför detta ha tänkt på att det är ett analogt fall med odlarna. För de minst bärkraftiga odlarna föreslås, att de skola undantagsvis ikläda sig kontrollkostnaderna. Det kommer antagligen att leda till att dessa odlare icke kunna fortsätta med sin verksamhet. Men det visar ju en viss inkonsekvens, när han bedömer dessa båda saker på olika sätt.

Till slut vill jag säga endast några ord om industrimonopol och dess innebörd. Så vitt jag kan förstå, och erfarenheten ger det vid handen på många håll, bör industrimonopol endast införas, om det av någon anledning är ofrånkomligt. Varje monopolisering av en industri medför, att statens direkta arbetareantal växer. Därmed får staten nya och svåra arbetarfrågor att handlägga, och det blir en allt större del av valmanskåren, som blir på en gång statens direkta löntagare och val-

män, uppträdande i valstriderna. Man har redan i andra länder, på Nya Zeeland och i Australien, där man gått fram på den vägen, funnit, att det leder till konstitutionella och praktiskt politiska svårigheter. Det blir även en del kinkiga finansiella frågor. Här skulle staten släppa till stora penningbelopp och garantera utdelning på preferenceaktierna. Slutligen och minst är det klart, att varje gång staten monopoliserar en industri, måste övriga industrier känna en viss osäkerhet vid tanke på att turen kan komma till dem vid ett annat tillfälle. Det kan verka nedstämmande på företagsamheten, och det leder icke till landets sannskyldiga gagn. Jag går icke så långt, att jag tror, att man i varje fall skall undvika monopol, och monopol ha vi ju redan i vissa hänseenden, men jag tror, att ur tre grunder bör staten se till, om monopol är lämpligt. Först och främst, om det ur finansiell synpunkt sett är klart, att beskattning på vanlig väg är otänkbar och omöjlig. Det andra kravet är, att man icke bara flyttar över inkomsten från de enskilda till staten, utan att monopolet skall medföra en verklig nationalekonomisk vinst. Och slutligen bör fordras, att de personer, som direkt förlora sin utkomst genom monopolets införande erhålla full ersättning, när staten tager ifrån dem deras näring.

Det förefaller mig, att intet av dessa tre grundkrav är uppfyllt i den nu framlagda propositionen. Det är enligt min mening icke uppvisat, att ett skatteförslag är omöjligt. Det är icke uppvisat, och man torde icke kunna uppvisa, att landet skulle göra en verklig nationalekonomisk vinst, därigenom att en del inkomster överflyttades ur den enskildes ficka till statens kassakista; och det förefaller mig alldeles bestämt, att ersättningsbestämmelserna icke kunna anses tillfredsställande.

Med dessa ord har jag velat framföra det första intrycket av propositionen, och jag vill sluta med uttalandet av samma förhoppning som den föregående talaren, nämligen att riksdagen icke måtte godtaga ett tobaksstatsmonopol, icke ens i denna form, utan att vi till följande riksdag måtte få ett väl utarbetat skatteförslag till närmare prövning.

Herr Palmstierna: Herr talman! Nyss hava ett par ärade representanter, en från högerpartiet och en från det liberala partiet, ytrat sig vid denna remiss. Det må då tillåtas även mig att fälla något omdöme om den kungliga propositionen, ehuru jag givetvis kommer att göra det, följande andra linjer än de båda föregående talarna hava gjort.

När ett förslag kommer från regeringen om ökad skatt, det må vara av vad slag som helst, så är det alldeles givet, att man, icke minst i denna kammare, ställer det spörsmålet: behöves skatten? Nu kanske någon må anse, att det icke är på sin plats att ställa en sådan fråga: det är självklart, att denna skatt behövs, menar man.

Remiss av en proposition.
(Forts.)

Remiss av en
proposition.
(Forts.)

Men då kan man fråga: behövs den i *hela* sitt omfång, och behöver den beslutas just vid *årets* riksdag? Allt detta är frågor, som enligt mitt förmenande äro av en viss betydelse att först av allt få klargjorda.

Då jag berör den saken, kan jag icke undgå att i någon mån belysa den högst egendomliga budgetsbehandling, som vår svenska riksdag använder och jag skall draga fram ett par exempel, som visa, hur felaktig hela vår metod att behandla budgeten i själva verket är.

Nu kommer vid början av riksdagen Kungl. Maj:t med sin riksstat. Denna riksstat är i själva verket icke, vad man möjligen skulle kunna förmoda, en *fullständig budget*, utan med en viss överdrift skulle man kunna säga, att den riksstat, som Kungl. Maj:t framlägger, endast utgör en vägledning för riksdagens arbete med uppgörandet av den slutliga budgeten; också ingå däri naturligtvis approximativa överslag och beräkningar. Kammaren erinrar sig nog, att då vi komma till riksdagens slut, statsutskottet avger sitt s. k. finansbetänkande; och med ledning av detta, som då anger huvudtitlarnas ställning, och med ledning av bevillningsutskottets uträkning över bevillningarnas ställning, då bevillningsutskottet ju också har i sin makt att opåmint föreslå fyllnader, som kunna vara behöfliga, beslutar riksdagen vid dess allra sista stut, hur man skall fastställa budgeten. Ja, kammaren vet säkerligen, hur det går till. Där sitta vi några stycken stockholmare, kanske rådman Zetterstrand och några andra plikttrogna av de äldre, som stannat kvar — flertalet landsortsbor ha givit sig i väg och äro icke närvarande — och denna högviktiga justering av budgeten verkställs av ett litet fåtal från riksdagens kamrar.

Jag vill med ett par exempel belysa, hur det verkligen kan te sig vid den där justeringen, exemplen hämtade från den tid jag deltagit i riksdagsarbetet.

1909 väckte liberala partiet med anledning av en kunglig proposition en motion gående ut på en höjning av den extra inkomstskatten. När detta förslag kom till bevillningsutskottet och bevillningsutskottet justerar budgeten, finner detta, såsom det står i bevillningsutskottets betänkande nr 37/1909, att det icke var behöfligt att följa det liberala partiets motion. Beräkningen av bevillningen sades visa, att det var obehöfligt. Men i själva verket gjorde man inom bevillningsutskottet en ändring av bevillningsposterna, så att det *blev* så, att det liberala partiets motion var obehöflig.

Kammarens ledamöter erinra sig säkerligen kaffetullen 1910. Det hade framlagts en kunglig proposition om ökad kaffetull, och den kom från bevillningsutskottet på riksdagens bord. Så i en hastig vändning fingo ett par kammarledamöter, om jag minns rätt var det herr Thorsson och undertecknad, kaffetullen återremitterad till bevillningsutskottet. Vart tog den sedan vägen? Den försvann. Hur kom det sig, att den försvann? Jo, vid den slutliga justeringen av bevillningarna befanns det helt enkelt, att den var obehöflig; och här sitter sedan det lilla fåtalet kammarledamöter, som är kvar, och

sanktionerar, att den proposition, som Kungl. Maj:t vid riksdagens början tänkt sig vara nödvändig, är alldeles obehörlig.

Jag skall taga ett exempel från förra årets riksdag. Här väckte en ärad ledamot på skånebanken i denna kammare en motion om höjning av stämpelskatten på fondpapper. Den undergick sin behandling i bevillningsutskottet. Vid samma riksdag åstadkoms sänkning av risgrynstullen. I bevillningsutskottet framhölls då mycket starkt från auktorativt håll, hur nödvändigt det vore, att vi av statsfinansiella skäl toge denna höjda stämpel, fastän i något modifierad form mot vad motionären tänkt sig. I riksdagens båda kamrar diskuterades saken, och de statsfinansiella skälen framkommo. Men sedan, vid den där slutjusteringen i bevillningsutskottet, visade det sig att de statsfinansiella skälen icke förefunnos. Jag såg det, men rättade det icke, ty jag tyckte skatten kunde få lov att stå kvar. De statsfinansiella skälen saknades emellertid som sagt fullständigt, och vi fingo passa in denna ökning i stämpelskatten såsom varande behörlig för budgeten genom formell minskning i en beräknad inkomst.

Detta är ett sätt att behandla rikets skatteväsen, som man borde mer uppmärksamma. Det kan ju vara svårt att veta botemedlen, men man kan i alla fall ej undgå att fästa sin uppmärksamhet vid saken, då nu ett förslag om en ny skatt här föreligger.

Vidare vill jag säga, att då Kungl. Maj:t nu kommer med sitt förslag, det är alldeles givet, att man, vid en så pass sen tidpunkt av året som nu, i första hand borde av Kungl. Maj:t kunna vänta en ytterligare motivering angående *behörligheten* av denna skatt, än vad man tidigare så där man och man emellan och i tidigare officiella handlingar förmenat vara erforderligt. Men från Kungl. Maj:ts sida har någon sådan utförligare motivering icke framkommit. Man kan ju till Kungl. Maj:ts försvar måhända säga, att först i och med det att försvarsfrågan får sitt avgörande, man verkligen kan veta, huruvida skatten är behörlig eller icke. Det kommer emellertid att bli vederbörande utskotts angelägenhet att undersöka denna sak.

Nu utgår jag emellertid ifrån, att vi behöva den ökade skatten.

Då uppställer sig givetvis den frågan: pengarna äro behörliga, men är den föreslagna *beskattningens formen* den lämpliga eller ej? Nu är jag livligt övertygad om att åtskilliga av kammarens ledamöter tänka så här: »Ja, när kommer Kungl. Maj:t med någonting, som har liknelse av *monopol*; tänk, vad socialdemokraterna skola bli intresserade av den saken! Det är givet, att de med särskild sympati skola hälsa den.» — Jag ber då att för min del få säga, att under det socialdemokratiska partiets strävan att åstadkomma en sund samhällelig förvaltning av produktionen, är det alldeles givet, att partiet måste förbehålla sig fri och öppen kritik gent emot alla förslag, som *till synes* tillmötesgå den allmänna politik, som det socialdemokratiska partiet bedriver i ekonomiska ting. Så även nu; och därför ber jag att få närmare ingå på en kritik av själva förslaget.

Men innan jag går in på de tekniska detaljerna — därav åtskilliga, som egendomligt nog hava förbigåtts kanske i all synnerhet av den siste talaren — vill jag betona, att man kan vara

Remiss av en
proposition.
(Forts.)

Remiss av en
proposition.
(Forts.)

tveksam, huruvida över huvud taget en ökad skatt på *tobak* bör framkomma redan nu i vårt land eller icke. Jag vill nämligen säga, att, ser man på utvecklingen i andra länder, så finner man denna i regel vara sådan, att det har varit, när vederbörande stat kommit i finansiella svårigheter, som man tillgripit ökad skatt på tobak av de dimensioner, som här avses; och då nu tyska riket, efter vad som förspörjes, står i begrepp att införa partiellt monopol på tobak, så är det ock i samband med förnyad rustningsökning och de stora svårigheterna att finna nya skattekällor, som numera yppa sig i tyska riket.

Man kan nämligen enligt mitt förmenande icke förbise, att för varje år, som går tobaken alltmera får karaktären av en konsumtionsartikel. Sålunda var medelkonsumtionen år 1908 4,57 kilogram per vuxen individ av den manliga befolkningen, och den ökas oupphörligen. Man står då inför en form av *indirekt* beskattning; sedan kan man tvista om, huruvida tobaken är en *lyxvara* eller icke. Men att just till ålderdomsförsäkringen taga medel från en sådan konsumtionskatt, det är en tanke, inför vilken man har rätt att ställa sig något frågande. Resultatet blir givetvis, att just de breda folklagren få *själva* i väsentlig mån betala sin egen pensionsförsäkring, och man kan med skäl uppställa det spörsmålet, om detta är riktigt.

Jag frånser emellertid detta och går nu in på själva frågan om den kungliga propositionens uppbyggande, varvid jag kommer att lägga mitt anförande så, att jag förnämligast söker att vinna *upplysningar* i en eller annan dunkel och oklar punkt.

Enligt den kungliga propositionen förestår ju här organiserandet av en viss näringsgren. Såvitt jag vet av den erfarenhet, av de exempel, som vi hava från Sverige, måste man vid organiserandet av en näringsgren, ett organiserande, som sträcker sig igenom hela produktionen, taga hänsyn till *tre* olika led i denna produktion: framställningen av råvaran, förädlingen och den produktiva handeln.

Hur har nu Kungl. Maj:t behandlat dessa tre olika led?

Jag vill då först beröra spörsmålet om *råvaran*. Det heter nu att råvaran, tobaken, får vem som helst odla. Men det är givet, att då man lägger på kontrollkostnader i de län, där odlingen sker på områden som icke äro över 10 tunnland stora, man kommer att begränsa tobaksodlingen till de trakter, där den redan nu finnes, nämligen till Stockholmstrakten, Åhus- och Landskronatrakten. Där blir tobaksodlingen således instängd, och där kommer den att fortgå.

Nu spörjer man sig: hur komma dessa odlingar att behandlas? Jo, det kommer att bli en sträng kontroll över det hela. Vidare förbjudas vederbörande att sälja till andra än bolaget. Men priset, hur bestämmes priset? Därom finnes ingenting i den kungliga propositionen. Hur hava vi då haft det i fråga om monopoliserade företag tidigare i Sverige? Vare sig att vi gå till sockerindustrin eller till brännvinshanteringen, så veta vi, att prisen bestämmas i förväg: för råbrännvinet genom nämnder — det är nämligen en kartelle-

ring, som bildats på förhand — och för sockerbeterna på liknande sätt, ty även betodlarna äro organiserade. Det synes mig därför vara en förutsättning med den åtgärd som Kungl. Maj:t här föreslår, att respektive tobaksodlare bli tvångskartellerade och att man även ifråga om dem får en prisenämnd organiserad paritetiskt, så att tobaksodlarna komma att deltaga i bestämmandet av priset. Däröfver finnes emellertid i Kungl. Maj:ts proposition knappt någon-ting nämnt. Det är bara ett par ord om att monopolet skall förfaras på rättvist sätt. Men naturligtvis bör detta i detalj utformas.

Remiss av en proposition.
(Forts.)

Så bör man, vad *arbetarnes* ställning beträffar, i förbigående säga, att, där det varit en hel del konkurrerande företag, möjlighet funnits för arbetarne att få en bättre ställning än vid ett privat monopol och naturligtvis bleve deras ställning ännu bättre under ett statsmonopol, och följaktligen skulle man kunna säga, att det mel-lanting, som här föreligger, för arbetarna snarare blir till nackdel än till fördel. Det fördelaktigaste vore som sagt statsmonopol: men sämre än såväl statsmonopol som det nuvarande tillståndet är det privatmonopol, som håller på att ordnas.

Givet är, att förhållandet till *handeln* måste vara av den allra största betydelse vid upprättandet av ett monopol. Men denna betydelse blir också beroende på den uppgift, man vill tilldela monopolet. Jag tänker mig, att monopolet förnämligast kan driva sin verksamhet på två olika linjer: Antingen skall monopolet drivas fullt *modernt* och på *affärsmässigt* sätt, såsom vi tänka oss t. ex. att en nutida cigarrettfabrik går till väga med sin reklam, med sitt indrivande hos allmänheten av en ny cigarrettsort för att höja upp vinsten. Detta sätt att locka allmänheten, som försiggår inom tobaksbranschen, finge nog upptagas av affärsmonopolet, om det skall drivas fullt modernt. Eller också får detta monopol begränsa sig till vissa *standardiserade* typer, vissa standardvaror. Allt efter vilken väg man väljer, är det självklart, att förhållandet till handeln blir väsentligen olika. Går man *första* vägen, behöver handeln ha så stor frihet som möjligt, så stort intresse som möjligt att driva ut varan i enlighet med monopolets uppfattning, och där behöver också åstadkommas en överenskommelse mellan handelskåren och monopolet, som tillgodoser bådas intressen och skapar vinst åt båda. Är det återigen så, att man går *andra* vägen och har standardiserade varor, behöver man egentligen endast en fast agentkår. Då har man bara att lägga ut den ena lådan efter den andra och skjuta till agenten lådor allt efter det vederbörande vill köpa.

Hur har nu detta spörsmål behandlats i den kungl. propositionen? Där finnes varken det ena eller det andra framhållet. Resultatet har också blivit, att handelskåren kommer i en ställning, som ej anpassas efter någöndera handelsmetoden. Jag skall då be att få belysa, i vad mån detta är otillfredsställande ordnat, blivit ett mellanting, som icke kan vara nyttigt.

Nu säges i 5 §, att handeln med tobaksvaror är *fri*, men detta är givetvis en fiktion. För det första är *importen*, kan man säga, stängd. Jag vill ej närmare ingå därpå, det ha övriga talare förut

Andra kammarrens protokoll vid senare riksdagen 1914. Nr 42. 2

Remiss av en
proposition.
(Forts.)

berört. Vidare skulle vederbörande vara hänvisad att sälja *monopolets* varor. Så är det monopolet, som sätter priskurantpriserna. Vidare kan bolaget utöva konkurrens med handelsidkarne. Under sådana förhållanden kommer handelsidkaren, såvitt jag kan förstå, praktiskt taget uti *agentens* ställning, ekonomiskt sett, utan att han får agentens tryggade anställningsförhållande. Men vad blir det då av det prisade *enskilda initiativet*, som man talar om, som skulle vara alldeles nödvändigt och varför man icke vill slå sig på statsmonopol beträffande handeln? Med alla dessa föreskrifter har man gjort vad man kunnat för att inskränka det privata initiativet och därmed har enligt mitt förmenande hela det förslag, som här uppbygges, förlorat en väsentlig del av sin föregivna styrka.

Nu är denna handelskår synnerligen betydande här i landet. Man skulle kanske i detta ögonblick kunna uppskatta den till bortåt 20,000 personer, och det är givet, att man måste iakttaga, att icke dess intressen på *obehörigt* sätt kränkas. Jag tillåter mig uttryckligen säga, att ehuru jag till fullo inser, att det är nödvändigt, att tobakshandeln organiseras på bättre sätt än för närvarande, att det borde bli en fullständig organisering helst på näringsidkarnes eget initiativ, så kan man i alla fall icke gå så tillväga gent emot åtskilliga av dessa små, som leva nära existensgränsen, att man alldeles slår ned dem.

Att det behöves från mitt håll göras en dylik erinran till det nuvarande Kungl. Maj:t, det är ganska originellt. Men när man senare — och det kommer jag att i det följande belysa — ser, hur mån Kungl. Maj:t är om *storfinansens* intressen, och ställer detta i bjärt belysning av hur man behandlar dessa små så blir man verkligen än mer förvånad över att man icke velat bättre tillgodose de mindre näringsidkarna.

Det är ju så, att i den mån som handeln begränsas på detta sätt så att man är tvungen att hålla sig till monopolet, och monopolet mer och mer går över till standardiserade varor, kommer en stor del av denna handelskår att bli obehövlig. En hel del biträden måste avskedas, och detta är helt naturligt, ty det behövs ju bara ett enkelt framlämnande av de önskade varorna. *Yrkeskunskapen* kan aldrig göra sig gällande på samma sätt, som den gör sig gällande nu. Många av kårens biträden och andra bli förlustiga sin utkomst, de bli den förlustiga lika snabbt och lika visst som en arbetare, verkmästare eller direktör. Men dessa har man ej tagit hänsyn till.

Vidare bygger Kungl. Maj:ts proposition därpå, att den s. k. *konsumentrabatten* skall bortgå. Den säges uppgå till 5,4 miljoner kronor, och det är 6 miljoner kronor staten vill ha in första året. Konsumentrabatten består väsentligen däri, att allmänheten får vid köp av 100 cigarrer betala mindre per cigarr, än om den köper en cigarr i sänder. Men förutom konsumentrabatterna florerar ett kreditsystem mellan engrossisten och detaljhandlaren och mellan detaljhandlaren och kunden. Monopolets mening är att inskränka detta kreditsystem undan för undan, och detta kreditsystem har en synnerligen stor utsträckning. Om nu monopolbolaget skulle gå bryskt

tillväga, om det skulle mycket snabbt strypa åt krediten och samtidigt första året helt och hållet taga bort konsumentrabatten för allmänheten, då komme i själva verket den väsentliga delen av dessa miljoner att uttagas icke från allmänheten utan från handelskåren, en handelskår, som, om jag frånser åtskilliga förmögna engrossister och mest tänker på flertalet detaljister, består av personer, som stå nära existensgränsen; dessa skulle vara förlorade ögonblickligen.

Nu må det vara så, att man vid behandlingen av denna fråga, för den händelse monopolets utövare går tillväga med synnerliga lämpor, kan tillse, att detta ej inträffar, men det torde dock vara skäl i att uppmärksamma den fara, som faktiskt ligger i att något sådant inträffar. Det är givet, att i den mån det så kallade enskilda initiativet skall få göra sig gällande i monopolbolaget, det naturligtvis är så mycket angelägnare för detta att strypa till krediten och därmed slå ihjäl åtskilliga tusental av dessa små minuterer.

Emellertid vill jag nu beröra ett annat problem, som här är framlagt. Det är nämligen ett spörsmål, som är särdeles svårlost: *hur själva monopolet skall organiseras*. Men innan jag gör detta, vill jag i förbigående belysa med siffror något, som herr Röing var inne på i sitt anförande, nämligen spörsmålet om *ersättningen* till fabrikerne, ehuru jag nu icke vill närmare ingå därpå.

Jag frånser då tobakstrusten som på sin tid blev så oerhört urvattnad, att man sällan sett maken till någon sådan fusion i detta land. Emellertid är det givet, att utgår man från normen medelhandelsvinsten från den $\frac{1}{1}$ 1907 till och med den $\frac{1}{12}$ 1913, kan man komma till besynnerliga ersättningsförhållanden. Det förefaller, att finansministern icke tillräckligt tagit del av den utomordentligt goda utredning, som verkställt av doktor *Marcus* i hans avhandling. Där har han just varnat för något dylikt. Han har grupperat industrin efter ekonomisk utveckling, cigarrindustrin för sig och cigarretfindustrin för sig, cigarrfabriker med gynnsamt resultat för sig och med ogynnsamt resultat för sig. Jag vill bara taga ett par siffror. Här t. ex. visas, att handelsvinsten för cigarrfabrikerne 1903 var 117,714 kronor och 1908 8,025 kronor. Det är nästan stadig handelsminskning hela vägen för cigarrfabrikerne. Taga vi nu cigarrettfabrikerne i betraktande, så finna vi, att man där för 1903 hade 40,365 kronor och 1908 176,575 kronor i handelsvinst, en nästan stadig stegring år från år. Då förstår man ju, att om någon av oss skulle placera pengar i tobaksnäringen, så är det självklart, att han skulle placera dem i de värdefullare cigarrettfabrikerne än i cigarrfabrikationen. Följaktligen: den beräkningsgrund, som här föreligger i det kungl. förslaget, är icke den riktiga, men det kan ju vara möjligt, att man kan finna andra former.

Vad är nu den stora idé, den stora tanke, som ligger bakom detta förslag? Det skall vara en sammansmältning av statsförvaltningens fördelar och det enskilda initiativet. Jag tror, att det är mer än en av kammarens ledamöter, som tror sig ha på känn: här ha vi den stora lösningen. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på, att det redan nu finnes åtskillig litteratur om detta inom det kommunala

Remiss av en
proposition.
(Forts.)

Remiss av en
proposition.
(Forts.)

livet på sina håll. Särskilt i Tyskland prövar man denna nya sak. Emellertid, hur har nu Kungl. Maj:t lyckats härmed? Ja, jag har redan berört det spörsmålet, att man ifråga om handeln redan fått bort det privata initiativet och fått ett agentsystem, men utan den agenterna tillförsäkrade tryggade ställningen. Men hur är det då i fråga om själva monopolbolaget? Där är det ju preferensaktieägarna, som skola representera det enskilda initiativet. Men hur är det då ordnat med preferensaktieägarna? Preferensaktierna garanteras en utdelning av 4, 5 %, de ha förmånsrätt till 6 % ränta och sedan en mycket starkt fallande vinstskala utöver 6 %. Då kan man säga, att dessa preferensaktieägare ha ganska ringa, i varje fall relativt ringa intresse att driva upp vinsten, av vilken $\frac{7}{8}$ procent eller $\frac{9}{10}$ procent kommer att gå till stamaktieägarna, medan preferensaktieägare få $\frac{1}{8}$ procent respektive $\frac{1}{10}$ procent av det hela, och ju högre man driver upp vinsten, desto mindre kommer sålunda, relativt sett, preferensaktieägarna att få. Man kan med fullt fog ställa inför sig den frågan, huruvida icke ett rent statsmonopol, men med sådana tantiemer, som starkt sporra dem, som äro företagare, hade varit bättre.

Det är nu ett av dessa gryvliga misstag, som åtskilliga göra sig skyldiga till, att man anser aktieägarna vara dem, som representera det enskilda initiativet. Såsom utvecklingen gått i den nutida kapitalismen, måste man säga sig, att det är *dels* företagarebankerna, som representera detta initiativ, men *dels* också inom respektive industrier vederbörande företags *ledare*; och följaktligen är det *deras* ställning, som det är av vikt och betydelse att ordna på rätt sätt. Således bör man ordna inom ett statsmonopol företagsledningens ställning på ett sådant sätt, att det bjuder dem att åstadkomma högsta möjliga vinst. Under sådana förhållanden kan man med statsmonopolet säkerligen vinna betydligt bättre fördelar för staten än med ett monopol enligt detta förslag.

Sedan hade väl lite var tänkt sig att de *nuvarande* näringsidkarna, som i eminent mening för ögonblicket representera den så kallade enskilda företagsamheten, skulle ha fått betryggad, garanterad förmånsrätt till förvärf av preferensaktier. Det finns något ord om detta i motiveringen, men någon betryggad rätt till förvärf av preferensaktier finns icke, såvitt jag kan förstå. Det är möjligt att på grund av något avtal med respektive banker det kan vara så, men åtminstone för närvarande kan man inom riksdagen vid bedömande av frågan om det enskilda initiativets möjlighet att göra sig gällande icke få fram det.

Nu kommer jag allra sist till en mycket dunkel punkt, en punkt, som enligt mitt förmenande är den mest betydelsefulla i hela detta organisationsförslag.

Om det är så, att respektive näringsidkare icke garanteras sin plats som preferensaktieägare, vilka är det då, som bli ägare av dessa aktier? Det är naturligtvis av största betydelse att få reda på den saken. Då framhåller finansministern till statsrådsprotokollet så där mera flyktigt, jag skulle nästan vilja säga undanskynt,

att det är ett *bankkonsortium* det gäller. Det står på tre ställen i motiveringen, på varje ställe mycket kort berört. Jag må uppriktigt säga, att i den mån jag kunnat genomtränga finansplanen för hela företaget och i den mån jag kunnat omsorgsfullt studera detta, har jag fått ett intryck av att det är en dristig och skicklig bankoperation som föreligger, och att ett starkt bankinflytande tyvärr förmått erövra herraväldet över Kungl. Maj:t. Man undrar, hur statens intressen tillvaratagits; mig synes det i varje fall som om dessa intressen icke äro väl tillgodosedda med den föreslagna finansplanen. Det hade också säkerligen känts betryggande, om man hade vetat, att antingen riksbanken eller riksgäldsfullmäktige varit statens hand, och om jag icke har alldeles orätt, hade det innan den nuvarande regeringen kommit till, varit meningen att riksbanken skulle skött underhandlingarna med respektive banker, i den mån de skulle vara med. Detta har jag åtminstone hört sägas, kanske får man klarhet därom på annat sätt.

Emellertid har, såvitt man nu kan bedöma, detta icke blivit av. Man får veta, att ett antal banker stå bakom, men då gör man sig naturligtvis den frågan: vilka äro dessa banker? Det talas om ett konsortium under Stockholms Enskilda Banks ledning, men riksdagen vet intet därom, riksdagen vet intet om det kontrakt, som, enligt vad här meddelats, skulle vara uppgjort.

Såvitt jag förstår, bör det emellertid, när det gäller företag av denna natur, icke förefinnas allra minsta svårighet att låta riksdagen, eller i alla fall dess utskott, få del av det avtal som uppgjorts med respektive bankkonsortium.

Men nu frågas: hur har man fördelat statens intressen och respektive bankers intressen i förhållande till varandra vid finansieringen av hela monopolet? Ja, det får jag säga, att icke ha *statens* intressen här blivit tillgodosedda. Vi ha nu hört, att respektive bankkonsortium skulle dels finansiera obligationslånet och dels övertaga preferensaktier för att därmed åstadkomma bolagets bildning. Om jag nu räknar på detta, hur ställer det sig? Vi ha ett obligationslån på 20 miljoner. Om vi antaga, att bankerna övertaga detta, så skola de ha sin rabatt — det är i 8 § tror jag, som det står talat om att staten skall ikläda sig omkostnaderna för obligationslånet, och i dessa omkostnader ingår då naturligtvis kapitalrabatt. Säg då, att vi ha 1½ % kapitalrabatt på dessa 20 miljoner, så få vi 300,000 kronor. Sedan ha vi aktierna. Antag att man skulle släppa ut för 17 miljoner kronor, då har man också där för respektive bankkonsortium s. k. omkostnader, d. v. s. rabatt. Antag, att rabatten skulle gå till 2 %, vilket icke är särskilt högt tilltaget, så få vi 2 % på dessa 17 miljoner, det gör 340,000 kronor, alltså summa 640,000 kronor. Nu övertager emellertid, såvitt man kan bedöma, konsortiet preferensaktier i fast räkning. De emittera dessa preferensaktier och skulle kunna ha frihet att sätta en emissionskurs på dem. Antag, att de åsätta en emissionskurs av 5 %, och antag, att de emittera för 17 miljoner, så betyder detta 1 % på 17 miljoner eller 850,000 kronor. 850,000 plus de förut nämnda 640,000 kronor, det blir till-

Remiss av en
proposition.

(Forts.)

sammans ungefär en och en halv miljon kronor, och detta vid själva bildandet av bolaget.

Är det då så svårt att skaffa pengar till detta företag? Nej, det vågar jag påstå, att det inte är. Och om den ärade finansministern och undertecknad tillsammans lade manken till, så tror jag icke det skulle vara någon svårighet alls att skaffa pengar, ty mer begärliga papper än *dessa* torde man väl få leta efter. Man garanteras ju $4\frac{1}{2}\%$ och med hög grad av sannolikhet får man 6 %, vidare har man förmänsrätt därtill och sedan utgår vinsten efter viss skala. Det är ju härliga papper, och det är också självklart, att de skola gå åt mycket snabbt här i landet. Jag vill erinra därom, att tobakstrustens papper drevos ut av bankerna helt hastigt, ehuru det sedermera visade sig icke vara någon så lysande affär. Jag tror således, att denna omväg med ett bankkonsortium är alldeles onödig. Och dessutom är det så, att staten konstruerat ett papper av denna värdefulla typ, varför skall staten giva bort detsamma, varför kan staten icke förbehålla sig själv detta utomordentligt värdefulla papper? Om man nödvändigt skall ge bort papper sådana som *dessa* till stora belopp, så skall man väl ha något utomordentligt tillbaka. Det skulle då vara det s. k. privata initiativet, men inom tobakshandeln har man ju delvis dräpt det privata initiativet och inom bolaget självt har man försökt få så stora garantier man överhuvud taget kunnat gå med på, *mot* detsamma.

Vidare vill jag säga, att enligt mitt förmenande hade det varit lämpligast, om Kungl. Maj:t skjutit hela frågan om bankkonsortiet åt sidan och förfarit ungefär så här. Låt riksbanken finansiera obligationslånet. Det är ju 5 %-papper, och riksbanken kanske vill taga en väsentlig del av lånet själv. Låt sedan riksgäldsfullmäktige sköta emitteringen av den del av preferensaktierna staten eventuellt ej vill behålla, och vem vet, herr finansminister, om icke fullmäktige, sedan de fått övertaga emissionen, kunnat sätta överkurs och förtjäna pengar. Så goda äro nämligen papperen, att det i varje fall icke borde varit omöjligt.

Ja, detta är ju invändningar av den beskaffenhet, att man givetvis vid avgörande av hela denna fråga måste taga hänsyn till detsamma, och frågans öde beror enligt min mening på i vad mån de här anförda spörsmålen praktiskt lösas under en utskottsbehandling. Men nog är det ändå typiskt — ursäktat att jag upprepar det — när vi förra gången hade den Lindman-Swartzska regeringen, så hade man anledning säga, att de storfinansiella intressena, grosshandels- och bankintressena, tillvaratogos, men de små näringsidkarnes intressen var man icke lika mån om att beskydda. Knappt få vi en regering av samma kynne, förrän det återigen upprepas, och jag förmodar att det kommer att alltjämt upprepas, så länge svenska folket är tillfredsställt med att sådana regeringar styra detta land.

Emellertid, mina herrar, från min ståndpunkt kan jag naturligtvis icke, som de båda föregående talarna, så där utan vidare gå på ett avslag, utan det synes mig vara lämpligast, att ett ärende av den-

na vikt, icke minst med hänsyn till framtiden, får undergå vederbör-
lig utskottsbehandling.

*Remiss av en
proposition.
(Forts.)*

Nu är det ju så, att bevillningsutskottet är hårt betungat av arbete, varför det näppeligen kan övertaga även detta ärende, utan det måste överlämnas till ett särskilt utskott. Jag har hört, att i första kammaren väckts förslag av herr Trygger härom och att kammaren bordlagt detta yrkande. Jag tillåter mig därför i denna kammare hemställa, att kammaren måtte besluta tillsättandet av ett särskilt utskott, bestående av fjorton ledamöter, sju från vardera kammaren, för att behandla ej mindre Kungl. Maj:ts proposition nr 254 med förslag till förordning angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket samt förordning om vad iakttagas skall i avseende å införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket m. m., Kungl. Maj:ts proposition nr 255 angående anslag av lånemedel för gäldande av kostnader för införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket och nr 256 angående ändrad lydelse av rubrikerna nr 195—197 för tobak i gällande tulltaxa m. m., än även de ytterligare framställningar, som kunna komma att av Kungl. Maj:t eller enskild motionär göras i dessa ämnen eller andra i omedelbart samband därmed stående frågor, och hemställas tillika, att första kammaren inbjudes att förena sig med eventuellt andrakammarbeslut i detta ärende.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Vennersten: Herr talman, mina herrar! Jag förmodar, att kammaren icke väntar, att jag vid detta tillfälle skall i detalj bemöta alla de till synes mycket svåra och ingående anmärkningar, som nu riktats mot det föreliggande kungl. förslaget. Det torde väl vara lämpligare, att man efter utskottsbehandlingen får gå till en närmare granskning inom kammaren av förslaget, utan att föregripa saken på en tidpunkt, då givetvis en viss bristande kännedom ännu måste råda hos kammarens ledamöter om förslagets många och betydelsefulla detaljer. Jag vill därför inskränka mig till att i korthet ange min ställning till det nu föreliggande förslaget och måhända därtill foga en och annan anmärkning, särskilt med hänsyn till den siste ärade talarens yttrande.

När jag tillträdde mitt ämbete, förelåg, såsom i propositionen redan är antytt, i princip ett förslag till lösning av tobaksskattefrågan, och det är konsekvenserna av vad som tidigare blivit åtgjort, som nu ligga inför kammarens ögon. Riksdagen har ju själv angivit, att tobaken skall i vida högre grad än hittills användas såsom skattekälla, och riksdagen har därvid fogat ytterligare det villkoret, att skattekällan skall på det allra närmaste förbindas med den finansplan, som föregående års riksdag antog för folkpensioneringen. Man kan ju rimligtvis icke gå ifrån denna riksdagens tydligt uttalade vilja, och man måste därför också taga konsekvenserna av densamma. Då riksdagen behandlade finansplanen för folkpensioneringen, skänktes också ett uttryck av erkännande åt min företrädares plan att genom en

Remiss av en
proposition.
(Forts.)

fabrikatsbeskattning söka åstadkomma den ökade tobaksskatt man åstundade. Då låg saken så, att man trodde sig kunna genom en koncentration inom tobaksindustrien utan något statens direkta deltagarskap åstadkomma den enhetliga drift, som man ansåg vara en given förutsättning för att kunna av tobaken uttaga de högst betydande belopp, som den ifrågavarande finansplanen förutsätter. Såsom emellertid redan i propositionen är antytt och såsom var och en intresserad torde veta, lyckades icke denna plan. Man hade önskat att kunna bringa alla tobaksfabrikerna under en hatt, om jag så får uttrycka mig, man hade velat åstadkomma ett privat monopol, d. v. s. ett monopol utan dess vanliga karaktär, således någonting liknande, låt oss säga, vad som finnes inom sockerindustrien, ett enda stort bolag, som skötte fabrikationen på detta område, och genom detta bolag skulle man då få den fabrikatsskatt, om vilken riksdagen på sätt och vis gillande uttalat sig.

När man gått så långt, förefaller det mig bra egendomligt, om man skulle stå så oförstående och så avvisande gentemot tanken att, när detta förslag icke lyckats, upptaga ett annat, ett förslag innefattande en driftkoncentration, i vilken emellertid staten inträder som en nog så verksam medarbetare. I olikhet mot vad som är nämnt här förut, anser jag denna tanke icke blott vara aktuell utan även äga en mycket stark inneboende livskraft. Man må säga, vad man vill om det försök, som är gjort, att i detta fall tillämpa denna tanke, och det kan ju hända, att det till sist visar sig vara alltför svagt för att kunna stå inför riksdagens kritik, men hur därmed än må bliva, vill jag dock uttala, att enligt mitt förmenande går utvecklingen i den riktningen, att man på sådana områden, där överhuvud taget staten vill skaffa sig en stark hand över en produktionsgren, tillämpar just ett sådant system, som jag med ett populärt ord skulle vilja kalla hälftenbruk.

Nu är det ju så, att man ställer sig avvisande mot statens ingripande i produktionen på de allra flesta håll i samhället, och man vill icke, att staten skall befatta sig med svåra tillverkningar eller överhuvud upptaga annan tillverkning än den, som staten är nödd och tvungen att upptaga. Men — ty det finnes ett men — när statens fiskaliska intressen kräva det, måste man se saken ur andra synpunkter, ty därest dessa fiskaliska intressen äro stora nog, finnes det rimligen ingen annan lösning än ett monopol. Och om man studerar uppkomsten av produktionsmonopolet, så finner man snart att i alla fall ligger såsom en orsak till att tanken därpå uppkommit och även till att den fortbestått i sin utformning just den omständigheten, att staten haft ett kraftigt fiskaliskt intresse, som icke kunnat på lämpligt sätt tillgodoses med mindre än anordnande av ett monopol.

Nu är ju saken den, att inom överskådlig framtid vill svenska riksdagen enligt dess eget uttalade beslut av denna hantering uttaga ett så betydande belopp som 12 miljoner kronor, och jag

*Remiss av en proposition.**(Forts.)*

kan förutse, att riksdagen, i den mån tobaksförbrukningen ökas eller eljest, kan komma att vilja uttaga måhända ännu större belopp ur denna skattekälla. Men redan ett belopp av 12 miljoner kronor, vilket belopp enligt den föreliggande finansplanen för folkpensioneringen skulle utgå 1927, är så betydande, att man måste fråga sig, om icke detta kräver monopol. Här har tidare i dag på den frågan svarats, att så icke är fallet, ty man kan genom en annan åtgärd åstadkomma samma stora belopp på ett för industrien och näringarna mycket mindre djupt ingripande sätt. Men härom äro meningarna likvisst delade, och jag för min del tror, att under utskottsbehandlingen skall det visa sig, att vill staten verkligen taga ett så stort skattebelopp ur denna konsumtionsartikel, så gör staten i de flesta parterers intresse klokast i att gripa till monopol. Och har man kommit till den slutsatsen, skall det nog icke vara långt till att säga, att det är klokast att tillämpa monopol nu.

Härmed kommer jag till den sidan av saken: är tidpunkten inne att nu utföra monopoltanken, därest den för övrigt anses riktig och lämplig? Här har betvivlats, att så skulle vara förhållandet, och man har särskilt i det avseendet påstått, att faran från exempelvis den amerikansk-engelska tobakstrusten är mera inbillad än verklig. Det lär väl även i det avseendet under utskottsbehandlingen komma fram uppgifter, som ställa frågan i rätt belysning. För min del har jag, ju mer jag trängt in i denna del av frågan, fått den uppfattningen alltmer befastad, att vill man ha saken ordnad genom ett monopol på sätt här är föreslaget, vill man, att staten skall kunna utan alltför svårt betungande av konsumtionen uttaga dessa 6 så småningom 12 miljoner kronor ur tobaken, så bör man just nu utföra monopoltanken i livet. För varje år som går kommer det utan tvivel att bli svårare och dyrare, och min tro är, att redan nästa år kan det komma att visa sig i ett rätt väsentligt avseende bekymmersammare att skrida till ett utförande, än vad det skulle vara i år.

Jag skall icke närmare gå in på detta, men vill dock i avseende på den fara, varom jag nyss talade, påpeka, att man i det rika och mäktiga Tyskland har sina ögon öppna för denna fara, från den ifrågavarande utländska trusten och söker efter utvägar att avvärja den. Om jag är riktigt underrättad, skulle man på ledande håll i Tyskland gärna ha sett, att man tidigare kunnat tillgripa just en anordning i sådan stil som den här framlagda för att icke så småningom komma i alltför stort beroende av utlänningarna i fråga om denna viktiga konsumtionsartikel, och jag har i min hand ett officiellt meddelande, som rör denna sak och av vilket framgår, att det stora, kraftiga industri- och handelsförbundet »Hansabund» i Tyskland till regeringen i Reichsamt des Inneren riktat en anhållan dels om ingående undersökning rörande här ifrågavarande förhållanden, dels ock om vidtagande av åtgärder för att skydda den tyska

Remiss av en
proposition.
(Forts.)

handeln och industrien från detta överhandtagande och synnerligen svåråtkomliga utländska intresse. Det förefaller mig, som om man då åtminstone borde kunna säga att, när man går till behandling av en sådan angelägenhet som denna, så kräves det, att den synpunkten kraftigt framhålles, ingalunda såsom ett skrämskott, men för att man, sedan saken blivit avgjord, därest nu avgörandet utmynnar i avslag, åtminstone icke skall hava att förebrå sig, att man icke känt till en på saken så starkt inverkan omständighet som just denna.

Är det då så, att det kommer att visa sig riktigt, att när så stora belopp skola uttagas, monopolet måste tillgripas, och är det vidare så, att det visar sig riktigt, att ett utförande av monopoltanken bör äga rum just nu av orsaker, som jag endast delvis har kunnat antyda, så frågar man sig då: Äro dessa här gjorda invändningar och andra, som kunna framkomma, av den utomordentliga betydelse, att icke förslaget skall kunna, eventuellt med lämpliga retuscher, av riksdagen antagas? Jag har förut sagt, att jag icke vågar antaga, att kammaren är beredd att höra mig under någon timme eller ett par ingå på ett detaljerat bemötande av allt som sagts, utan jag vill inskränka mig till ett par anmärkningar, som jag måste göra på grund därav, att det angrepp som riktats mot regeringen, är av den art, att det skulle vara farligt, om det icke bleve motsagt genast.

Den näst föregående talaren sade: »Det här förslaget påminner mig närmast om en djärv och skicklig bankoperation; det är bankintresset, som har bemäktigat sig Kungl. Maj:t». Om så vore förhållandet, så skulle väl jag i min nuvarande ställning anse mig ha fått det värsta anfall, som över huvud taget en finansminister kan få, ty skulle han så illa hava tillgodosett statens intressen i en synnerligen viktig och omfattande ekonomisk fråga, så hade han därmed i allra högsta grad visat sin oförmåga att tillvarataga de intressen, som han är satt att vaka över.

Emellertid kan jag försäkra herrarne, att ingen av de synpunkter, som den ärade talaren nyss berörde, har blivit obeaktad. Man har från början hållit sig i känning med Riksbanken, man har underrättat riksbankschefen om vad som passerat, och jag har senast i dag haft tillfälle att höra det uttalandet från nyssnämnda håll, att antagligen hade något annat och bättre förslag icke kommit upp, därest saken ordnats på det sätt den föregående ärade talaren antydde, och att det icke torde ha varit möjligt att åstadkomma gynnsammare villkor än dem, som här förslagsvis äro framlagda. Jag för min del tror mig kunna så fullkomligt lita på denna sak efter de undersökningar, som äro gjorda, att jag känner mig fullkomligt lugn inför det granskningsarbete, som inom utskottet i det avsendet kommer att äga rum, och jag vill yttermera lägga härtill, att då, såsom jag förmodar, man kommer att noggrant efterforska, huruvida någon ting här blivit försummat och huruvida det kunde ha varit

möjligt att ernå för staten gynnsammare villkor i fråga om vare sig preferensaktierna eller obligationslånet, man skall komma till insikt om att det svårligen för närvarande låter sig göra att åstadkomma något bättre. Man bör icke glömma, att i fråga om obligationslånet förelåg den uppgiften att åtaga sig emitterande av ett lån på en tidpunkt något längre fram. Om ett bankkonsortium får ett erbjudande att övertaga ett obligationslån omedelbart, kan det räkna med de förhållanden, som råda, och det är icke svårt att ställa sina villkor så knappa, som omständigheterna tillåta. Men det ställer sig något annorlunda, när man måste räkna med den risk ett längre framflyttande i tiden av uppgörelsen naturligtvis innebär.

Och slutligen vill jag säga den ärade talaren, att naturligtvis kommer det kontrakt, som med bankkonsortiet är uppgjort, icke blott att föreläggas utskottet, utan jag vågar hoppas, att det skall befinnas även kunna föreläggas riksdagen, så att dess kamrar må få bedöma, i vad mån det vittnar om ett tillvaratagande av statens intressen eller om motsatsen. Vilka banker gäller det, har det frågats. Ja, även i det stycket lämnas samtidigt besked, och det kan därför vara onödigt, att jag i dag föregriper detta.

Gentemot den beskyllningen, att man här skulle ha lånat sig till verktyg åt en dristig och skicklig bankoperation — ty jag anser verkligen det uttalandet, som här gjordes, såsom innebärande en beskyllning av denna art — ställer sig naturligtvis den målning, som gjordes, av hur illa man å andra sidan behandlar de små, synnerligen effektiv. Jag skulle uppriktigt sagt känna mig mycket enkel i denna stund, om jag skulle anse mig behöva taga åt mig någon del av den förebräelsen. Det är alldeles påtagligt, att när man ordnar en sådan sak som denna genom införande av monopol, berör man så oändligt många olika intressen, att det helt enkelt icke går att undvika, att man i något avseende visar något, som kan tolkas eller synas som hårdhet eller oginhet. Utskottsarbetet får visa, i vad mån så har skett, och för min egen del vill jag tillägga, att om under utskottsarbetet genom motioner eller på annat sätt ändringar och förbättringar i detta avseende kunna föreslås, så skall jag för min del med tacksamhet upptaga sådana förslag till granskning och såvitt det finnes möjligt även från min plats understödja dem. Jag har trott, att det arbete, som pågått i syfte att åt var man skänka den rätt honom tillkommer, har lämnat ett från statens synpunkt såväl som från det allmännas i övrigt och för de berörda enskilda intressena rimligt och tillfredsställande resultat. Jag beklagar, att icke resultatet kan synas för de berörda industrierna mera tillfredsställande, och jag beklagar detta på den grund, att om vi lyckats komma närmare i beröring med vissa av de här ifrågavarande intressenterna, så skulle Kungl. Maj:ts förslag kunnat i vissa punkter lämna dem något bättre villkor, något som nu kommer att bero på, huru för-

*Remiss av en
proposition.
(Forts.)*

Remiss av en
proposition.
(Forts.)

hållandena utveckla sig. Detta gäller särskilt den omständigheten, hur man skulle gå tillväga, då man övertager exempelvis de förenade tobaksfabrikernas fabriker, och de ytterligare eftergifter man skulle kunna bjuda dem och föreslå riksdagen att acceptera, därest de i det avseendet ville ställa sig mera tillmötesgående.

Nu har tyvärr icke tillmötesgåendet i detta avseende varit så stort, som önskvärt hade varit, och resultatet har också blivit, att det härutinnan brister något, vilket kanske kan rättas. Men jag vill dock påstå, att viljan att göra var man rätt har förefunnits och förefinnes fortfarande såväl hos mig som hos de övriga statsråden. Och jag är alldeles viss om, att detta förslag skall befinnas vid närmare undersökning vila på nog så acceptabla grunder.

Beträffande alla de olika detaljspörsmålen om hur de små tobaksodlarna blivit behandlade och huru de stora odlarna äro behandlade i detta förslag, tillåter jag mig uppskjuta svaret på dessa frågor till en senare tidpunkt, viss om att kammaren ger mig rätt. Jag vill poängtera, att intet av detta blivit av mig förbisett, utan jag har tänkt mig in i hurudan situationen skall bli för köpmännen och hurudan den skall bli för tobaksodlarna, och jag är viss om, att åtskilligt av vad här blivit anmärkt vid närmare granskning skall befinnas mindre svårt och kanske också skall befinnas genom enkla medel kunna avhjälpas i den mån, som utskottet finner utvägar, där Kungl. Maj:t under den tid, som stått till förfogande, icke anses hava funnit tillfredsställande sådana.

Sedan jag i största allmänhet sökt angiva min ställning till förslaget, så ber jag till sist att få uttala till den senaste ärade talaren min tacksamhet för det han åtminstone icke nu ville ställa i utsikt ett rent avslag eller intaga en definitiv ställning till förslaget. Jag är mycket tacksam för det, ty jag tror, att förslaget är väl värt allvarligt övervägande, och jag är också tacksam för, att förslag blivit framlagt om att överlämna granskningen åt ett särskilt utskott. Sker så, är jag fullt förvissad om, att man skall kunna nå ett resultat, som skall tillfredsställa både riksdagen och de övriga intresserade parterna, vilka de än må vara.

Herr Eke rot: Herr talman! Det har från olika håll i dag framställts anmärkningar emot den Kungl. propositionen, som avser frågan om tobakens beskattning. Det har även blivit betonat från dessa olika håll, att flera intressen blivit trädde för nära. Det är icke min mening att efter det anförande, som nu framkommit från statsrådsbanken, uppehålla mig vid alla möjliga saker. Jag kan knappast göra det på grund av den ringa tid, som stått till mitt förfogande för studerande av propositionen. Jag vill endast med några ord beröra en sak, som på grund av min ställning ligger mig närmast om hjärtat, det är nämligen tobaksodlarnas synpunkt.

Remiss av en
proposition.
(Forts.)

Det har under tidernas lopp i vissa trakter av vårt land utvecklats en odling av tobak, som är av synnerligen stor betydelse för de bygder, som den berör. Denna odling av tobak bedrivs huvudsakligen av mycket små jordägare eller arrendatorer, och det är endast undantagsvis, som denna odling bedrivs i större skala. Det har under senare åren efter tillkomsten av den sammanslutning, som kallas tobakstrusten, blivit allt svårare för dessa odlare att avyttra sin odlings produkter till sådant pris, att odlingen varit lönande. Dock har det hittills kunnat äga rum. Genom det förslag, som nu föreligger, anser jag knappast, att odlarnas intressen blivit tillbörligt beaktade. Det är icke så, att frågan blivit förbisedd, men det förefaller i stället vara så — jag hoppas åtminstone det — att det knappast varit klart för vederbörande, hur denna odling verkligen bedrivs och är lagd. Det förutsättes här, att odlingen skall äga rum efter anmälan, att odlingen skall kontrolleras, och att tobaken skall under normala förhållanden vara försäld till den första mars, efter vilken tid icke någon tobak får finnas kvar hos odlarna utan vederbörlig anmälan. Allt detta är kontrollbestämmelser, om vilka jag icke kan yttra mig. Men när det nu är många säljare och en enda köpare, så är det alldeles tydligt och klart, att då överenskommelse beträffande försäljningen icke är fri, måste odlarna, kan man säga, sälja sin tobak till vilket pris som helst, och odlingen kan naturligtvis lätt avbrytas, och det är detta avbrytande, som innebär en överhängande fara. Jag anser därför, att det hade varit synnerligen välbetänkt för att icke säga från min synpunkt sett ett absolut oeftergivligt krav, att det vid försäljning av tobak skulle finnas en prisenämnd, vare de olika intressenterna vore representerade, så att de olika intressena utan alltför stor risk för odlarna skulle kunna tillvaratagas. Denna odling är, kan jag säga, i eminentaste grad en hemindustri. Det är folk med små arealer, det är kvinnor och barn, som sysselsätts vid densamma, och de skaffa sig en ganska dräglig för att icke säga god inkomst. Om det Kungl. förslaget bifalles, kommer alldeles otvivelaktigt utvecklingen att gå hän mot stora odlingar. När det blir fråga om att upprätta avtal mellan odlarna och monolets utövare, är det naturligtvis en enklare åtgärd att ingå avtal med större odlare än att träffa avtal med odlare, som ha kanske 2 eller 4 å 6 ar. Följden blir, att de större odlarna vinna avsättning för sina produkter och att de små komma att försvinna. I stället för att som hittills arbetsgivare och arbetare i detta fall varit samma personer, kommer det otvivelaktigt att bli så, att de, som sysslat med egna småodlingar, användas till arbete på större odlingar med det mindre goda resultat, som därav uppstår.

Det är oerhört svårt för en enskild riksdagsman att i detta fall framkomma med ett antagligt förslag till ändring. Här gäller det direkta lagfrågor och att formulera en acceptabel lagparagraf är naturligtvis synnerligen svårt. Vid remissen av denna proposition har jag icke velat underlåta att understryka denna sak, vilken måste motionsvis föras vidare fram, och jag vill be det utskott, som får frågan till behandling — vare sig det blir ett särskilt utskott eller

Remiss av en
proposition.
(Forts.)

bevillningsutskottet — att behärta de krav, som det här gäller, ty det är sannerligen en sak, som icke bör förbises. Jag ber därför som sagt att vad jag här framhållit må av utskottet beaktas.

Herr Lindhagen: Jag har vid ett par föregående tillfällen uttalat mig för den uppfattningen, att jag icke eller endast med största svårighet kan vara med om en sådan här lagstiftning. På nykterhetslagstiftningens område har man kommit därhän, att man icke vill bygga statsinstitutioner på rusdryckshandlingen eller med andra ord för dessa institutioner taga i anspråk inkomster av något, som förgiftar folket. Precis samma hänsyn böra här göra sig gällande. Det är avskyvärt, om jag får begagna detta starka uttryck, att tänka sig, att svenska folket på sitt eget fördärv, tobaksförbrukning och cigarrettrökning bland ungdomen i all synnerhet, skall bereda sig inkomster för statens ordinarie institutioner. Detsamma som man anmärker mot att staten tager inkomster från rusdryckshandlingen, precis samma anmärkning kan man framställa mot föreliggande förslag.

Det är ganska nedslående att finna, hur man i alla fall kan komma till ett sådant resultat, som vi här se. Man har ansträngt sig till det yttersta för att genom ett bankkonsortium och andra ekonomiska operationer skaffa tiotals miljoner, för att därmed få företaget till stånd. Under tiden förnimmas de mest skärande rop från folket över allt i landet — man vill ha ett hem och en tryggad tillvaro, man vill odla jorden och söker få en handräckning för detta syfte. Men då bildas icke något bankkonsortium, då göras inga energiska ansträngningar från statsmakternas sida, utan folket får nöja sig med stenar i stället för bröd. Därför är det icke underligt, att folket finner ställningen förtvivlad och utvandrar till andra trakter. Denna pessimism bland befolkningen gör sig alltmer gällande, det hör man ute i bygderna, och man får i skrivelser talrika vittnesbörd härom.

Det som nu föreslås, rör icke herr finansministern för, ty det är en gammal tanke, som omfattats länge även inom riksdagen i allmänhet. Men jag tror, att ett sådant förslag är ett uttryck för att vi befinna oss på oriktiga vägar och verkligen behöva tänka litet mer på folkets verkliga behov än på militärväsendet, framskjutet under hetsjakt för faror, som icke finnas.

Jag kommer för min del, herr talman, knappast att kunna finna mig i ett sådant förslag.

Herr Christierson: Herr talman! Jag tror icke, att man behöver flyga så högt, då man talar vid remissen av ett ärende av denna natur. För min del vill jag säga, att jag finner själva den princip, som är lagd till grund för förslaget, vara ganska god, och jag tror, att herr finansministern, när han sade att den har livskraft, har ganska rätt. Men när jag läste igenom propositionen — naturligtvis icke annat än helt flyktigt

på grund av den korta tiden — så fäste jag mig dock vid att man på grund av den korta tiden — så fäste jag mig dock vid att man så litet får reda på en sida av saken, som annars är mycket viktig, och det är, hur det kommer att ordnas med den andra hälften, den andra delägaren. Herr finansministern har själv sagt, att det är ett hälftenbruk mellan staten å den ena sidan och bankkonsortiet å den andra. Men vad jag här gör anmärkning på är, att man praktiskt taget icke får veta ett dugg, hur mycket den andra skall ha. Ja, det är kanske några siffror här, som visa viss procent och ränta. Då vill jag säga, att när detta minimum är så högt och skall man döma därefter, så är det sannerligen en mycket god affär för den andra parten. Då kan man säga kanske, att det måste även vara en god affär för staten. Jag har fått det intrycket, att varför man på den punkten icke nämner så mycket är därför, att den betalning man får lämna till de ärliga mäklarna, som äro med här, är så stor, att man icke gärna vill tala om den. Jag hyser nu en ganska hög tanke om staten, och jag har tänkt mig, att när en sådan sak som denna skulle ordnas, så borde svenska staten kunna finansiera den. Jag skulle vilja fråga herr finansministern; om staten t. ex. bjuder ut dessa papper, tror icke herr finansministern, att det blir överkurs på dem? Den överkursen skulle då hamna i statens hand, och på det sättet gjorde staten en god affär. Nu får man förmodligen betala kapitalrabatt, d. v. s. det blir ett minus, men den ärliga mäklaren kommer att taga sin ytterligare vinst på överkursen. Detta är papper, som kunna mäta sig med de bästa papper i vårt land. Jag kan för min del icke tänka mig bättre papper än dessa statsgaranterade, där staten är den ene delägaren. Det är givet, att den andre delägaren då har sitt på det torra.

Det är nu första gången ett sådant förslag framkommer, där staten skall ingå i en industri och det skall finansieras genom enskild förmedling. Riksdagen har då mer anledning än kanske annars att synnerligen sorgfälligt granska det kontrakt, som herr finansministern här icke vill tala om. Jag skall naturligtvis för min del icke alls yrka på, att det här på något sätt nämnes; tidpunkten är icke den riktiga. Men jag hoppas, att utskottet kommer att taga på sig förstoringsglas så att säga, ty jag tror, att här får man stå på statens rätt intill det yttersta, därför att de, som företräda den andra parten, äro både skickliga och hänsynslösa och duktiga karlar. Det är därför mer än eljest anledning, att staten också uppträder på ett synnerligen hänsynslöst och kraftigt sätt, och det hoppas jag, att utskottet skall göra. Herr finansministern behöver icke på något sätt uppfatta detta såsom något ofördelaktigt sagt om Kungl. Maj:t, men jag tror, att Kungl. Maj:t i det här fallet kanske från begynnelsen sett något optimistiskt på saken. Jag ser mera pessimistiskt på den. Men jag vill för min del säga, att jag icke i dag är beredd på att avslå förslaget, såsom somliga äro, utan tvärt om hoppas jag, att det skall bli så bra, att man

Remiss av en proposition.
(Forts.)

Remiss av en
proposition.
(Forts.)

kan vara med på det. Jag har alltid funnit, att det här i riksdagen nog är på det sättet, att om man icke köper första gången, så är det icke sagt, att man sedan får det billigare. Att hoppas på framtiden är nog en god sak, men det man har i handen är vanligen bättre än det som finnes i skogen.

Herr Palmstierna: Herr talman! Endast några ord till herr finansministern. Huruvida det omdöme, som jag fällde angående hela detta förslag, som jag karakteriserade såsom en bankoperation och därför beklagade, att bankkonsortiet fått ett sådant välde över Kungl. Maj:t, huruvida detta omdöme är riktigt eller icke, tror jag, att herr finansministern och jag kunna vid ett senare tillfälle närmare få verifiera, nämligen då samtliga papper komma på bordet. Det är givet, att då olika omdömen kunna göra sig gällande, så är det beroende på genom vilka synglas man ser saken. Det är emellertid intressant att erifara av herr finansministern, att han anser, att det avtal, som redan är träffat, kan tillställas utskottet och vad mera är vi ha i dag av herr finansministern fått höra, att han gärna skall tillstå detsamma riksdagen i sin helhet. Då kan det icke underlåta att väcka uppmärksamhet, att man icke från början bifogat detta till statsrådsprotokollet, så att riksdagen genast fått taga del av det hela.

Kritiken riktade jag mot att vid bolagets bildande beviljats betalningsrabatter dels rabatten å obligationslånet, dels rabatten å preferensaktierna och kanske möjligen emissionskurs på dessa, så att vederbörande därigenom skulle få en betydande vinst. Man spørjer sig: varför kan icke staten själv göra allt detta? Varför kan icke obligationslån upptagas av riksbanken? Förut har ju tanken varit, att riksbanken skulle få en betydande del därav. Och likaledes frågar man sig, varför icke riksgäldsfullmäktige kunnat emittera aktierna. Vad hava vi med bankerna att göra? Den frågan gör man sig ovillkorligen. Låt bankerna stå utanför, låt oss sköta saken själva. Vill icke vederbörande hava fullt statsmonopol, som jag anser vara det enda riktiga, så är det ingen svårighet för staten att själv vädja till kapitalisterna och därmed vid bildandet slippa ifrån dessa rabatter.

Sedan är det frågan om hela byggnaden av företaget i övrigt och vilken vinst det giver. Huru oproportionerligt gynnade preferensaktierna äro, är ju belyst i det ena anförandet efter det andra. Jag vill för min del säga, att med så starka sympatier, som man i själva verket har för monopolplanen, är det klart, att man icke utan vidare avvisar någonting, som går i den riktningen. Men å andra sidan: får man icke full klarhet på de punkter som jag här berört, och får man icke antagliga förhållanden, så är det givet, att förslaget som nu är upplagt är alldeles omöjligt för oss att kunna gå med på.

Överläggningen förklarades härmed vara avslutad.

*Remiss av en
proposition.
(Forts.)*

Med avseende å det därunder utav herr Palmstierna väckta förslaget angående tillsättande av ett särskilt utskott för behandling av, bland annat, denna proposition, hade vid förslagets framförande begäran om bordläggning framställts; och blev detsamma i anledning härav nu bordlagt.

Kammaren beslöt härpå att hänvisa nu förevarande proposition jämte de i anledning av densamma avgivna yttrandena till bevillningsutskottet; dock under förbehåll att, om för behandling av propositionen bleve, på sätt föreslagits, tillsatt ett särskilt utskott, propositionen skulle till detta utskott överlämnas.

Vidare remitterades:

till statsutskottet propositionen, nr 255, angående anslag av låne- medel för gäldande av kostnader för införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket; och

till bevillningsutskottet propositionen, nr 256, angående ändrad lydelse av rubrikerna nr 195—197 för tobak i gällande tulltaxa m. m.

Beträffande sistnämnda två propositioner beslöt kammaren dock att, därest ett särskilt utskott komme att av riksdagen tillsättas för behandling av, bland annat, dessa propositioner, desamma skulle dit överlämnas.

§ 3.

Härefter föredrogos var för sig de på kammarens bord liggande motionerna; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 246, av herr *Indebetou*; och

nr 247, av herrar *Hage* och *Öberg*; samt

till bankoutskottet motionen nr 248, av herr *Vahlqvist m. fl.*

§ 4.

Konstitutionsutskottets nu föredragna utlåtande nr 13 bordlades åter.

§ 5.

Vidare föredrogos vart efter annat:

statsutskottets memorial, nr 48, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om ny ordinarie stat för pensionsstyrelsen m. m.; och

särskilda utskottets nr 1 memorial, nr 13, i anledning av kam-
Andra kammarens protokoll vid senare riksdagen 1914. Nr 42. 3

rarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslag under riksstatsens fjärde huvudtitel.

De i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna blevo av kammaren godkända.

§ 6.

Ang. vicevärd-
skapet för
riksdagshuset.

Till avgörande förelåg nu bankoutsrottets utlåtande, nr 10, angående väckt motion om överflyttning å övervaktmästaren vid riksdagens hus av de vice värden för riksdagshuset åliggande göromål.

I en inom andra kammaren väckt, till bankoutsrottet remitterad motion, nr 55, hade herrar *Berg* i Munkfors och *Forssell* hemställt, att vice värdens för riksdagshuset göromål skulle överflyttas på övervaktmästaren och att i avlöningsstaten för tjänsteinnehavare vid riksdagens hus titeln övervaktmästare skulle ändras till övervaktmästare och vice värd; samt att i instruktionen måtte vidtagas de nödiga ändringar, som därav bleve en följd.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade likväl avgivits av:

herrar *von Stapelmohr*, *J. E. Ekman* och *K. J. A. Gustafsson*, vilka ansett, att det i utskottets motivering å sid. 7 förekommande uttrycket »som väl finner motionärernas framställning vara förtjänt av beaktande» icke bort inflyta i utlåtandet; samt

herrar *Gelotte*, *Berg* i Munkfors, *Edbom* och *Borggren*.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr talmannen på begäran ordet till

Herr *Berg* i Munkfors, som anförde: Herr talman! Såsom synes av utskottsbetänkandet, har jag jämte herrar *Edbom* och *Borggren* i denna kammare reserverat mig emot utskottets avslagsyrkande. Jag vill därför med några få ord motivera vår ståndpunkt.

Saken är ju helt enkelt den, att det här gäller att göra en besparing för statsverket på 1,200 kronor och därmed på samma gång borttaga en mellanhand — och jag vill säga en onödig mellanhand — mellan riksgäldsfullmäktige och övervaktmästaren i riksdagshuset. Nu har dessutom tillkommit en annan faktor, som talar för den motion, som är framställd av herr *Forssell* och undertecknad, och det är, att fullmäktige hava anhållit hos herr finansministern om att värden i tekniskt avseende av riksdagshuset skulle ställas under överintendentensämbetet; och efter de upplysningar man kunnat få i ärendet synas alla tecken tala för att det kommer att ske på det viset.

Då frågar man sig: vad har vice värden att göra, sedan

denna sak lyfts från honom? Han har ju förut varit med att se till riksdagshuset, då det gällt reparationer och dylikt. Men hädanefter kan det ju icke bli något annat kvar än helt enkelt vad som redan nu utföres av övervaktmästaren, nämligen att upphandla nödiga inventarier och de artiklar, som riksdagen förbrukar, såsom papper och dylikt, och det är ju en sak, som mycket väl skulle kunna utföras av övervaktmästaren.

Den man, som hittills tjänstgjort som vice värd, vilket i regel har varit kamreraren i riksgäldskontoret, har en avlöning i sin tjänst av 7,500 kronor, och man kan fråga sig, om det icke kan vara skäl i, att han sköter den sysslan och arbetar så bra som möjligt för det relativt stora belopp, han har i betalning, och att man således icke borde mot ett extra tillskott använda honom för det ändamål, här är fråga om. Nu ha visserligen riksgäldsfullmäktige hemställt till bankoutsittet, huruvida man icke skulle kunna få rätt att använda en utanför riksgäldsfullmäktige stående tjänsteman eller enskild person till detta uppdrag, men därpå har utskottet ännu icke lämnat bestämt svar och i alla händelser ställt sig mera avstyrkande till den saken. Skulle så bli, bleve det en inrättning, som jag anser ännu mer onödig, och som kanske åstadkomme ännu större kostnad än dessa 1,200 kronor.

Jag vill dessutom tillägga, att övervaktmästaren för riksdagshuset har så pass bra betalt, att han mycket väl bör kunna sköta uppdraget som vice värd utan någon nämnvärd höjning i avlöningsförmåner. Och det gäller icke här att söka hålla efter hyresgäster och dylikt utan endast att sköta rummens anordnande för kommittéer m. m. och utföra de övriga arbeten, som jag förut här vidrört. Övervaktmästarens avlöning utgör 2,400 kronor med ett ålderstillägg efter 5 års tjänstgöring av 200 kronor. Dessutom fri bostad, fri värme och fri belysning och den mundering, som behöves för övervaktmästarensysslan. Utskottets utlåtande är även välvilligt om denna reformtanke men utskottet har icke ansett lämpligt att i frågans nuvarande läge tillstyrka motionen. Det har även förut i bankoutsittet gjorts uttalanden till förmån för den princip, det här gäller, nämligen besparingsprincipen. Och det är dessutom en praktisk åtgärd, som jag vill hoppas att alla kunna vara med om.

På grund av vad jag anfört, herr talman, ber jag att för min del få yrka bifall till motionen.

Häruti instämde herrar *Jonsson* i Gumboda, *Borggren* och *Forssell*.

Vidare yttrade:

Herr *Söderberg* i Hobbarn: Herr talman! Då jag har deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet, skall jag be att få yttra några ord.

Ang. vicevärd-
skapet för
riksdagshuset.
(Forts.)

När denna motion behandlades inom utskottet, ansågs det vara nödvändigt att inhämta yttrande från fullmäktige i riksgäldskontoret, och, såsom herrarne torde finna, ha även fullmäktige yttrat sig, och detta deras yttrande har blivit intaget i betänkandet, varför jag icke längre vill upptaga tiden därmed. Jag vill erinra därom, att den befattning, som här är fråga om, är en ganska krävande och omfattande sysselsättning. Såsom det framgår av denna fullmäktiges skrivelse, så gäller det ju att se till detta dyrbara och vidlyftiga hus i alla avseenden och tillse, att det blir reparationer och ändringsarbete och nyanskaffning av möbler och mattor och inventarier och förbrukningsartiklar av alla möjliga slag. Det skall föras en fullständig bokföring över allt detta o. s. v. Jag bara påpekar detta. Nu säger motionären och den föregående ärade talaren, att allt detta mycket väl kan överlämnas åt övervaktmästaren, som för närvarande gör allt detta. Utskottet är icke övertygat om att vice värden bör övervaka det hela. Såsom det också synes i betänkandet, äger övervakmästaren att gå vice värden till handa med alla anskaffningar och värden av det hela o. s. v. Och sedan är det ju en annan sak, som har kommit till. Detta hus kräver ju tillsyn och underhåll, och då har man ansett det vara lämpligt att överlämna det åt överintendentensämbetet, för att denna institution skulle få taga befattning med den saken. Det är en fråga, som för närvarande är under utredning.

Motionärerna ha icke framhållit något annat skäl än *lämplighetsskäl*. De ha sagt, att vid frågans behandling förut vid förra riksdagen har framkommit ett förslag, däri det ifrågasatts, huruvida icke vice värdskapet *lämpligen* kunde förenas med övervakmästarebefattningen. Nu har den föregående ärade talaren tillagt ett ytterligare skäl och detta särskilt ett kostnadsskäl. Han anser, att man skulle kunna spara in 1,200 kronor genom att överlåta denna befattning till övervakmästaren, men jag undrar verkligen, om det är möjligt. Tro herrarne verkligen, att denne vill göra det för ingenting? Jag tror icke det, utan det kommer nog att kosta dessa 1,200 kronor, antingen den ene personen eller den andre får i uppdrag att vara vice värd här.

Då nu slutligen utskottet ställt sig ganska välvilligt mot motionen och icke har velat motsätta sig en sådan åtgärd, när den lämpligen kan genomföras, har man ändå av alla de skäl, jag framställt, och som finnas återgivna här i utskottets betänkande, ansett att motionen åtminstone icke nu borde till någon riksdagens åtgärd föranleda, och det är på dessa skäl, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman: Herr talman, mina herrar! Jag tillåter mig uttala den uppfattningen att herrar reservanter i bankoutskottet fäst något för stort avseende vid det förslag, som nu föreligger, att överlämna de större reparationsarbetena å riksdagshuset till överintendentensämbetet. Detta förslag har uppkommit inom riksgäldsfullmäktige av den anledningen, att, såsom kammaren själv vet, det har varit överlämnat åt sakkunnige att uppgöra förslag för vårdandet

av vissa statens byggnader. Och man ansåg då inom riksgäldsfullmäktige, att den frågan borde underställas dessa sakkunnige, huruvida icke lämpligen även dessa reparationsarbeten å riksdagshuset borde överlämnas till överintendentensämbetet. Något avgörande i denna fråga har ännu icke fattats, och det framgår av utskottets utlåtande, att man ansett, att man i avvaktan på resultatet av denna frågas behandling skulle uppskjuta avgörandet om, huruvida övervaktmästaren i riksdagen skulle bli vicevärd eller icke. Man har tagit denna sak till utgångspunkt för ett uttalande, att man anser, att vicevärdens arbete inom riksdagshuset skulle bli minskat genom detta arrangemang. Det är nu ingalunda fallet. Resultatet av ett sådant arrangemang bleve otvivelaktigt — och därom äro fullmäktige eniga — att vicevärdens arbete bleve något ökat men, varför man ansett det vara skäl att trots detta få dessa reparationer verkställda genom överintendentensämbetets organ, har varit, att man därigenom ansett sig få större säkerhet för, att de skulle kunna utföras på ett fullt tillfredsställande, sakkunnigt sätt. Sakkunskap på detta område kan man knappast begära att det skall förefinnas inom riksgäldsfullmäktige själva. Riksgäldsfullmäktige ha föreställt sig, att om denna uppgörelse skulle träffas, det hela skulle ordnas på det sätt, att riksgäldsfullmäktige finga avgöra, vad som behöfde göras, under det att överintendentensämbetet skulle avgöra, huru dessa reparationsarbeten skulle utföras. Mellan dessa två verk kommer en sådan överenskommelse att medföra en icke obetydlig skriftväxling, ty det är så, att överintendentensämbetet redan på den punkt, där vi nu befinna oss, har uttalat sig för, att framställningar, som kunna komma i fråga, skola göras från riksgäldsfullmäktige skriftligen. Det är givet, att det icke kan vara lämpligt att taga övervaktmästaren ifrån hans egentliga verksamhet för att bland annat sköta dessa skrivgöromål.

Men, oavsett att således detta skäl för att göra övervaktmästaren till vicevärd icke kan anses vara bärkraftigt, vågar jag tro, att hans nuvarande verksamhet är av den beskaffenhet, att hans tid är fullt upptagen eller i det närmaste fullt upptagen med de göromål, som tillhöra övervaktmästaren i riksdagshuset.

I det senast fastställda reglementet har bestämts, att övervaktmästaren skall utöva befälet över alla vaktmästare inom riksdagshuset, icke blott under pågående riksdag, utan även mellan riksdagarna, under kyrkomötet, under statsrevisionens, här sittande kommittéers och beredningars sammanträden o. s. v. Över hela vaktmästarepersonalen, över portvakter, hisspojkar o. s. v. skall övervaktmästaren utöva befäl. Det är nog en sysselsättning, som icke tager så liten tid i anspråk. Jag behöver icke påminna kammaren om att denna förändring är en följd av att vissa förhållanden inom riksdagshuset visat sig icke vara fullt tillfredsställande, och man måste därför anse, att övervaktmästaren fått ökat arbete.

Den första ärade talaren här i debatten sade, att uppköp av papper och alla övriga artiklar redan nu skötes av övervaktmästaren. Detta är ingalunda fallet. Denna upphandling skötes av riksgälds-

*Ang. vicevärd-
skapet för
riksdagshuset.
(Forts.)*

Ang. vicevärd-
skapet för
riksdagshuset.
(Forts.)

fullmäktige, och mottagningen av effekterna skötes av vicevärden, men han kan icke stå och ta emot dessa artiklar, då de komma hit till riksdagshuset, utan han använder övervaktmästaren till kontrollräkning. Men med denna mottagning följer en hel del skrivgöromål, som upptager vicevärdens tid, såsom sammanförande av inventarierna, upprättande av räkenskaper o. s. v., vilka uppdrag icke lämpligen kunna lämnas åt övervaktmästaren. För min del tror jag det varit lämpligast — och jag hyser ännu den förhoppningen, att bankoutskottet bifaller riksgäldsfullmäktiges framställning — att uppdraga vicevärdskapet inom riksdagshuset åt den person inom riksgäldsfullmäktiges tjänstemannakår, som riksgäldsfullmäktige finna lämpligast. Det är icke sagt, att kamreraren med sina 7,500 kronor i lön, som den förste talaren anmärkte, är den lämpligaste personen därför. Men vad jag anser vara alldeles visst är det, att med den stora mängd av olikartade göromål, som åligger vicevärden, det icke kan vara lämpligt fastslå, att övervaktmästaren skall vara vicevärd.

Då jag nyss talade om de större reparationer, som skola utföras av överintendentensämbetet, så förbigick jag att omnämna den massa av småreparationer, som ständigt förekomma, reparationer av allehanda ledningar, elektriska, vatten-, avloppsledningar o. s. v., och med hänsyn till dessa måste vice värden stå i kontakt med leverantörerna.

Icke kan det heller vara lämpligt, att övervaktmästaren skall vara den som avgör, vilken kommitté som skall ha det ena och vilken kommitté det andra rummet. Avgörandet härom ligger visserligen hos riksgäldsfullmäktige, men förslaget bör uppgöras av någon annan.

Med anledning av vad jag nu yttrat anser jag att det vore lyckligast, om kammaren fattade sitt beslut i överensstämmelse med den vid betänkandet fogade reservation, som avgivits av herr Stapelmohr m. fl. Denna är antagen av första kammaren, och om nu även andra kammaren biträder den, så kommer motiveringen att få den lydelse, som i reservation avses, i annat fall kommer motiveringen att helt bortfalla.

Herr talman, jag ber således att få yrka bifall till herr Stapelmohrs m. fl:s reservation.

Herr Kristensson: Herr talman! I detta fall är det nog så, att teori är ett och praktik ett annat. Här hava riksgäldsfullmäktige skrivit en hel sida om de göromål, som åligger vicevärden, men i praktiken under många år har det tillgått så, att just övervaktmästaren gjort allt detta. Jag har talat vid ordförandena i åtskilliga kungl. kommittéer och beredningar här, och de ha sagt mig, att de alltid, när det gällt att skaffa lokaler, vänt sig till övervaktmästare Mårtensson, och han har skött om det hela. En massa av de småreparationer, som gjorts, ha även skötts om av övervaktmästaren. Det är han, som lämnar ut material, och för en liggare däröver, vilken sedan lämnas till vicevärden. Denne har haft titeln och huvudansvaret, men övervaktmästaren har skött åliggandena.

Nu är det ju så, att riksgäldsfullmäktige till sitt förfogande hava en hel stab av tjänstemän, från kamreraren och sekreteraren hela vägen ner. Det skulle förvåna mig, om icke riksgäldsfullmäktige kunde använda någon av dem till den bokföring, som behöves på ifrågakvarande område. Riksgäldsfullmäktige ha en ordförande med särskilt arvode, en förste och en andre deputerad samt fyra fullmäktige, det vore verkligen egendomligt, om icke dessa fullmäktige, som ju ha mera svårt för att följa dessa saker i detalj, skulle kunna få åt sig uppdraget att när det gäller höra sig för hos sakkunniga personer om större reparationer o. d. I praktiken är det så, att övervaktmästaren verkligen får taga initiativen. Jag tror det varit så under flera år, så långt jag i detalj kunnat följa hur det gått till. Jag kan alltså icke finna någon anledning, varför vi skulle hava en utgiftspost på 1,200 kr., som mycket väl kan undvikas. Riksdagen är ju i allmänhet emot överflödiga tjänster, och därför bör den börja reformera på det egna området. Det skäl, som utskottet anfört, nämligen att riksgäldsfullmäktige gjort framställning i syfte att för vården av riksdagshuset få anlita överintendentsämbetet, har herr Ekman bevisat icke är något verkligt skäl för avslag å motionen. Vare sig nu, att vården av riksdagshuset skall läggas hos överintendentsämbetet eller ej, så kunna vi mycket väl utan större risker bifalla motionen.

Herr talman, jag yrkar bifall till motionen.

Med herr Kristensson förenade sig herr *Tengdahl*.

Herr Valquist: Herr talman, mina herrar! Som jag medverkat till utskottets beslut skall jag be att få säga några ord.

Jag har stora sympatier för motionärernas förslag, men skälet varför jag icke kunde gå med på bifall till motionen var just det, som i betänkandet anföres, nämligen att frågan om vården av riksdagshuset för närvarande ligger under utredning. Man har tänkt sig, att vården av riksdagshuset skulle överlåtas åt överintendentsämbetet, och i så fall skulle en stor del av de göromål, som nu åligga vicevärden, bortfalla. Det har nämligen av riksgäldsfullmäktige framhållits, att just tillsynen och vården av riksdagshuset är synnerligen maktpåliggande för vicevärden, och att övervaktmästaren icke skulle vara kompetent att sköta ett sådant uppdrag. Faller nu detta uppdrag bort, så blir det naturligtvis mycket lättare för övervaktmästaren att sköta vicevärdskapet.

På samma gång vill jag erinra om att motsvarande övervaktmästare i riksbanken har samma uppdrag som vicevärden här, och i riksbanken går det mycket bra för sig. Man har icke hört några klagomål alls. Jag tror verkligen, att i vår tid, då man kämpar emot överkvalificerad arbetskraft, det kan anses onödigt att använda en av riksgäldsfullmäktiges tjänstemän för att handlägga sådana löpande ärenden, som åligga vicevärden. Jag tror, att en person med de kvalifikationer, som nuvarande övervaktmästaren har, mycket väl kan fullgöra de uppdrag, som det här är fråga om.

Ang. vicevärd-
skapet för
riksdagshuset.
(Forts.)

Nu har herr Ekman föreslagit i likhet med reservanterna, att den passus i utskottets motivering som lyder »utskottet, som väl finner motionärernas framställning vara förtjänt av beaktande» skulle strykas och resultatet sålunda bli ett fullständigt avslag på motionen. Jag tycker för min del, att kammaren icke bör gå med på detta, jag tror att man mycket väl kan bifalla utskottets hemställan. Utskottet ger en välvillig motivering och, vad mig beträffar åtminstone, ligger det allvar bakom den välvilliga motiveringen, ty jag hoppas, att det skall kunna ordnas på det sätt, som motionärerna tänkt sig. Det har framhållits, att det skulle kunna bli en besparing af nuvarande arvodet till vicevärden. Jag ställer mig dock något tvivlande om att hela beloppet skulle kunna inbesparas, men jag tror, att detta skulle kunna ske beträffande någon del därav. Frågan är därför också en ekonomisk fråga, som synes mig böra ordnas på bästa sätt.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till det förslag, som utskottet framlagt.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på: 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till samma hemställan med den ändring beträffande motiveringen, som föreslagits i den av herr von Stapelmohr m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den sistnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 1:o) angivna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill att kammaren, med avslag å bankoutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 10, bifaller den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 79 ja, men 88 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 7.

Ang. åtgärder
mot den sed-
liga urart-
ningen.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget lagutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av väckta motioner angående dels åtgär-

der mot den tilltagande sedliga urartningen dels ock ändring i 10 kap. 14 § strafflagen. Ang. åtgärder mot den sedliga urartningen. (Forts.)

Till lagutskottet hade hänvisats inom båda kamrarna väckta, lika lydande motioner, nr 57 i första kammaren av herr *Trygger m. fl.*, samt nr 89 i andra kammaren av herr *Lindman m. fl.*, uti vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville snarast möjligt vidtaga kraftiga åtgärder i lagstiftningsväg eller annorledes för att motarbete den tilltagande sedliga urartningen på olika områden.

Till gemensam behandling med omförmälda motioner hade lagutskottet förehaft två jämväl inom båda kamrarna väckta, lika lydande motioner, nr 58 i första kammaren av herr *Trygger m. fl.*, samt nr 90 i andra kammaren av herr *Lindman m. fl.*, uti vilka sistnämnda motioner hemställts, att sådan ändring måtte vidtagas i strafflagen 10 kap. 14 §, att samma straff, som där för närvarande stadgades för offentlig uppmaning till ohörsamhet mot lag eller laga myndighet, måtte utsträckas att gälla även offentlig uppmaning till osedlighet.

Utskottet hemställde,

1:o) att riksdagen, i anledning av herr *Tryggers m. fl.* motion nr 57 i första kammaren och herr *Lindmans m. fl.* motion nr 89 i andra kammaren, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga under överbäggande, huruvida och på vad sätt åtgärder skulle kunna vidtagas i syfte att motverka förefintliga missförhållanden med avseende å det sedliga tillståndet i riket, samt därefter för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda; samt

2:o) att herr *Tryggers m. fl.* motion nr 58 i första kammaren och herr *Lindmans m. fl.* motion nr 90 i andra kammaren icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer av:

herrar *Lindhagen* och *Persson* i Norrköping, vilka föreslagit, att riksdagen i anledning av förevarande motioner ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i överbäggande i vad mån genom en djupgående social lagstiftning i uti reservationen antydda och andra avseenden på jordfrågans, arbetareskyddets, folkhälsans, kreditväsendets och andra livsområden kunde vinnas verksamma, till roten med det onda gående bidrag för höjandet av det svenska folkets moraliska kraft samt motverkande av de missförhållanden, genom vilka densamma nedbrötes;

herrar *L. Olsson*, *G. A. Eliasson*, *Schotte* och *Pettersson* i Södertälje, som ansett, att utskottet bort hemställa,

1:o) att riksdagen i anledning av herr *Tryggers m. fl.* motion nr 57 i första kammaren och herr *Lindmans m. fl.* motion nr 89 i andra kammaren måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t — med framhållande av de verksamaste vapnen till praktiskt bekämpande av

Ang. åtgärder
mot den sed-
liga urart-
ningen.
(Forts.)

sedliga förvillelser och till skapande av ett sunt och kraftigt släkte torde vara att hämta av djupgående sociala reformer, närmast en energisk och målmedveten kamp mot rusdryckerna samt åtgärder på bostadsfrågans, jordfrågans och yrkesskyddets område — anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande, huruvida och på vad sätt åtgärder eljest skulle kunna av statsmakterna vidtagas i syfte att motarbeta förefintliga missförhållanden med avseende å det sedliga tillståndet i landet, samt därefter för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda; samt

2:o) att herr Tryggers m. fl. motion nr 58 i första kammaren och herr Lindmans m. fl. motion nr 90 i andra kammaren icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

herr *Alexanderson*, vilken inom utskottet yrkat, att de förevarande motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Efter föredragningen av utskottets hemställan yttrade

Herr Hallén: Herr talman, mina herrar! Vi ha nog alla gjort den erfarenheten, att frågor av vad man kan kalla en bredare kulturell läggning kunna här i riksdagen påkalla intresset i sällsamt högre grad, än fallet är med en hel del andra frågor och uppgifter, och jag tänker, att den fråga vi nu skola gå att diskutera, är av sådan beskaffenhet, att kammarens flesta ledamöter vilja följa dess behandling kanske med stort intresse.

Man kan icke neka till att vad motionärerna i de förevarande två motionerna behandla, nämligen frågan om den s. k. sedliga urartningen i vårt land är en allvarlig nationell livsfråga av allra största betydelse, och jag tror också, att vi i det stycket kunna säga, att i erkännandet av detta faktum den s. k. nationella samlingen är uppnådd i vårt land. De allra flesta av oss äro ense om att den sedliga utvecklingen icke hållit jämna steg med den materiella. Det få vi dagligen bevittna. Och det är naturligtvis också detta faktum och en hel del sorgliga och beklämmande företeelser i det dagliga livet, som åtminstone hos ganska många av motionärerna varit drivkraften till att de framträtt, såsom de gjort. Men om då medborgare, som allvarligt känna, att här är ett problem, som är oerhört svårt att mångsidigt belysa, med ett visst intresse i dag taga del av lagutskottets utlåtande nr 14, så tänker jag, att de icke skola vara så få som med en känsla av bitter besvikenhet lägga det aktstycket ifrån sig. Jag vill med dessa ord icke hava sagt, att man har rätt att beskylla lagutskottets ärade ledamöter för någon bristande vilja eller bristande grundlighet vid behandlingen av frågan, men det är en dominerande känsla, som åtminstone gripit mig och jag tänker många andra, då man läser såväl utskottsmajoritetens som reservanternas yttrande, och det är, att här har man icke bara att göra med, mina herrar, en samling allvarligt bekymrade medborgare, som lagt råd i en

nationell livsfråga över partierna, utan här få vi också lyssna till ett skäligen disharmoniskt rop från de tre partifällor, som vi här möta,

*Ang. åtgärder
mot den sed-
liga urart-
ningen.*

(Forts.)

Jag tror, att största ansvaret för att en så allvarlig och allmäntmänsklig fråga som den om sedligheten i landet nu glider in på partikivets och partistridernas område, måste åligga initiativtagarna och motionärerna själva. Jag skulle till en del av dessa vilja ställa den frågan: varför i all världens dar anlägga herrarna denna mystiska hemlighetsfullhet, då det gäller att taga initiativ och få upp denna fråga till debatt? Man skulle nästan i andanom kunna tänka sig huru det gick till, när denna sedlighetsmotion skådade dagens ljus, huruledes högern i första kammaren och högern i andra kammaren samlade sig i sitt kabinet och där i allra största löndom framfört denna partipolitiska skapelse utan att, vilket väl legat närmare till hands, först hava vänt sig till de övriga partierna och sagt: här är en fråga, som icke tangerar edra partipolitiska intressen; här är ett problem av allmän och nationell innebörd; skola vi icke försöka att med respekt för olika utgångspunkter se till åtminstone, om vi icke här kunna åstadkomma vad man kallar en nationell samling och inför landet giva den tilltalande bilden av en folkrepresentation, som med bortseende från andra partisympunkter ändå vill enas om att allvarligt belysa frågan? Men att betrakta frågan så har icke fallit vår höger in, utan den har om jag så må säga med nästan andtruten hastighet och iver i löndom skyndat att så att säga lägga vantarna på frågan alldeles för egen del. Jag undrar, om det icke finnes en hel del klarsynta och kloka högermän, som förstå, att det goda syfte de velat befrämja, vinner man icke genom att föra fram denna fråga som en ren partimotion i riksdagen. Det verkar åtminstone så på en hel del folk, som om man från högerhåll känt, att här behöver man en ny skåderätt i sitt politiska skafferi, och det är också den man skyndat sig att tillreda. På mig verkar en sådan företeelse lika motbjudande, som om, för att taga ett exempel, det inträffat en naturkatastrof, som svårt drabbat en landsända i vårt land, och så ett parti skyndade sig fram och presenterade sig motionsledes som den speciella hjälparen. Det skulle naturligtvis från övriga i landet fattas såsom ett allt annat än oegennyttigt syfte hos vederbörande parti. Det är den grundanmärkning, som jag till en början skulle vilja rikta mot motionen och den utskottsmajoritet, som tillstyrkt densamma.

Jag skall också tillåta mig att göra ett par detaljanmärkingar mot motionen och utskottsmajoritetens resonemang. Jag kan icke neka till att en hel del siffror, som här anförts för att visa att vi gå emot sedlig urartning, tala ett både vemodigt och beklämmande språk. Men nog får man medgiva, att dessa siffror böra behandlas med större varsamhet, än som här skett. Jag tänker, att talare efter mig komma att belysa saken ur den syn-

Ang. åtgärder
mot den sed-
liga urart-
ningen.
(Forts.)

punkten, men i förbigående vill jag ha sagt, att man exempelvis icke räknat med den omständigheten, att rättvisans och lagens utövare i våra dagar och på senare år väl uppträda betydligt mera nitiskt och samvetsgrant, då det är fråga om lagförselser, än förr. Att detta kan hava inverkan på stegringen i straffprocenten får man icke förgäta.

Jag behärskar visserligen icke statistiska siffror, så att jag kan så ingående bedöma dem, men det är åtminstone en sifvertabell här, mot vilken jag icke kan undgå att reagera, och det är den som förekommer på sid. 5 i utskottsbetänkandet, där som vi se de europeiska länderna passera revy och vi ha en slags uppställning, som skall visa, huru det sedliga tillståndet varierar i olika länder. Vi se där, huru siffran för oäkta barn är högst i Sverige med 13,52 % av samtliga levande födda åren 1906—1910 och allra lägst i de olika Balkanstaterna. Nog måste man väl ändå säga, att det är bra vedomigt för en svensk att se en sådan framställning och av vilken man skulle kunna få den uppfattningen, att den sedliga nivån i allmänhet är lägre i Sverige än i Balkanstaterna, när man med någon liten kännedom om dessa länder vet, att bildningsnivån där är sådan, att man exempelvis kan sticka ned statschefen och hans gemål och detta premieras som en ganska berömvärd handling. När folket där står på en sådan kulturnivå, så förvånas man över att sedan få höra, att när det gäller den sedliga nivån i allmänhet, så distanseras Sverige så oerhört. Eller ett annat exempel. När man för en tid sedan i tidningarna såg ett meddelande om, att en ministerpresident i någon av Balkanstaterna fruktade att bli mördad av politiska motståndare, så ställer det den sedliga nivån i ett sådant land i en ganska egendomlig belysning. Jag menar, att det är väl ganska svårt att på det sättet få fram de slutsatser, vartill motionärerna kommit, att den sedliga ståndpunkten i allmänhet är sämre i Sverige än i andra länder. Förhållandet kan kanske vara allvarligt nog ändå, utan att man behöver ytterligare karriera det.

Jag skulle också vilja rikta kammarens uppmärksamhet på vad som exempelvis förekommer i motionen på sid. 6 och 7. Där citeras ur en artikel av överdirektör Almquist nederst på sidan 6 följande: »De predikanter, som nu hava de unga massornas öra, tala icke om självövertinnelsens dygd, icke om laglydnadens ära och arbetsmhetens heder. De ropa ut till de ungas skaror — till alla dessa, som så litet veta och så litet förstå — att dock de sitta inne med den sanna visdomen. Läror, på vilka den talande själv icke tror, inplanter han i okritiska sinnen: »Följ era drifter! Samvetet är en produkt av de bättre lottades in-piskning. Vi skola skapa en stat, vars gud heter lusta, vars kung heter lättja, en stat, där bildning är skam, där renhet i hjärta och tal väcker allas löje!» De förrädiska och försåtliga citationstecken, som särskilt omgiva det sista uttrycket här, är det verkligen på sin plats att man här får protestera emot,

liksom också emot att över huvud taget belamra riksdagstrycket och motionerna med sådana hart när meningslösa utgjutelser, som just dessa sista ord vittna om. Det är, måste man väl säga, en hart när hysterisk utgjutelse, som här förekommer och som absolut icke medverkar till en lugn och lidelsefri behandling av frågan. Man skulle kunna tro, att det vore något slags parti eller organisation, som öppet förkunnat någon sådan vanvettig gallimatias, som de sist återgivna orden överst på sid. 7, och att anföra sådant i en allvarlig och saklig diskussion i denna fråga befrämjar sannerligen icke sakens utveckling. Jag skulle vilja såsom en allmän erinran till herrar motionärer och till utskottsmajoritetens medlemmar, som så ivrigt, sedan de framdragit alla dessa sedliga skuggbilder, ropa på strafflagsparagrafer men som själva, såsom ju ett par reservanter sedermera framhållit, hava motsatt sig alla de reformer, som kunnat dränera samhällsträskan, till just dessa motionärer och utskottsmedlemmar, som väl borde kunna inse, att den stora gest, med vilken de träda fram, får ett stycke av fariseism, mer eller mindre medvetet, över sig, till dessa skulle jag vilja som en allmän erinran rikta några ord, som icke äro mina egna men som visa upp, att jag i mitt utdömande av konstlade lagåtgärder i en sådan allvarlig fråga som denna kan åberopa stöd av ingen mindre än Svea rikets nuvarande ärkebiskop. Med tanken synbarligen riktad på den Thyrenska preventivlagen yttrade han i sin predikan på första bön-dagen sistlidna 15 mars ungefär följande ord, och det är ord, som säkerligen skulle blivit ytterligare skärpta, om han då haft det rikliga material, som herr Lindmans m. fl:s motion giver. Han säger i predikans början ungefär följande ord, som jag särskilt skulle önska, att herrar motionärer och initiativtagare ville begrunda både dag och natt. »Då omsorgen om rikets bestånd och trygghet utåt nu är starkare än i mannaminne, kan jag ej undgå att i rättens och kärlekens namn beivra en skriande orättfärdighet och kärlekslöshet, som härskar i detta land. Vad kunna penningar och båtar och övning uträtta, om det ej finns män och armar! Men medan den framsynte ryser för landets framtid och *sedlighetsivraren orenar sinnena med allahanda lindrigt sagt ovisa betraktelser och lönlösa lagförslag*, tyckes allt vara inrättat till de barnrika, fattiga familjernas otrevnad och förfång.» Och han fortsätter: »Bostad står för dem knappast att få. De fösas från arbetsplatserna av fruktan för fattigvårdens betungande. Strävsamma föräldrar, som hålla sitt äktenskap i tukt och ära, måste känna sig halvt som brottslingar inför detta besynnerliga samhälle.» Det är väl ord, som borde kunna få påräkna en viss auktoriativ pondus, icke minst hos herrar motionärer och utskottsmajoritetens medlemmar. Och jag skulle önska, att herrarna ville taga dem till utgångspunkt, när de nästa gång ställa sig inför denna fråga.

Sedan skall jag be att efter dessa korta ord ifråga om utskottsmajoritetens utlåtande säga några ord även om de två her-

Ang. åtgärder
mot den sed-
liga urart-
ningen.
(Forts.)

Ang. åtgärder
mot den sed-
liga urart-
ningen.
(Forts.)

rars reservation, som tillhör mitt eget parti, nämligen herrar Lindhagens och Sven Perssons. Den reservation, som de ha fogat till utskottets betänkande, ha vi ju alla läst, och den begynner med de redan nu klassiskt vordna orden: »Som bekant har det alltid varit illa beställt bland oss människor med den s. k. sedligheten, beroende på vår outrotligt kroppsliga natur». Jag skulle vilja säga, att i denna hjärtesuck, som de två reservanterna i korus uppstamma, kunde vid första påseendet ligga ett tilltalande drag av den anspråkslöshet, som präglar publiken, när han slår sig för sitt bröst, men mellan raderna skymtar man ett föga dolt grin, som stämmer illa överens med de stora dimensioner, som reservanterna givit frågan, och jag får säga, att om jag också instämmer i synnerligen mycket av vad de hava att säga, så ha de dock några uttryck på ett par ställen, som förefalla mig lindrigt sagt ganska betänkliga. Så förekommer på sidan 22 ett uttryck som detta: »Om det nu emellertid är så, som motionärerna påstå, att svenskarna äro ett folk, vars väg på många områden tenderar att gå icke framåt utan mot undergång, så krävas o. s. v. en hel del andra viktiga åtgärder.» Jag tycker, att enbart själva uttrycket vittnar om att det för dessa reservanter icke synes vara en så allvarlig fråga, som man här står inför, utan att de resonera som så, att om det skulle vara sant, som motionärerna säga, att vi gå mot en tid av sedlig förvildning, så behövas nog en del åtgärder vidtagas, men kanske av en helt annan art än den utskottets majoritet föreslår. Jag tycker, att det uttrycket vittnar icke precis om apati men icke heller om så stort intresse för frågan.

Sedan förekommer det också ett annat uttryck, som jag icke anser bör få stå oanmärkt, när det nämligen på sidan 17 heter: »Brotten och förvillelserna äro en skapelse i främsta rummet av samhällsskicket». Den tankegången skall åtminstone jag be att få slippa skriva under. Att den innehåller en stor relativ sanning, är ju alldeles klart, men jag undrar, vilken frukt uppfostringsarbetet bland ungdomen skulle bära, om man myntade ut en sådan lära. Jag undrar om det verkligen skulle verka så synnerligen karaktärsstärkande och förädlande på det uppväxande släktet. Det tillåter jag mig att betvivla. Det är naturligtvis alldeles sant, som dessa reservanter säga, att den sociala jordmånen har en oerhörd stor betydelse för hurudan karaktären blir och att själva miljön spelar en oerhörd stor roll. Det är alldeles klart. Men grundfelet med dessa två reservanters resonemang är, att de lägga uteslutande vikt på den s. k. miljöns inverkan på människorna. Men det går absolut icke an att eliminera bort ett sådant faktum som den mänskliga viljan. Den säges visserligen av somliga vara fullständigt ofri, men någon självständighet och frihet får den väl ändå anses hava. Förresten tycker jag det är egendomligt, att detta kan sägas särskilt av herr Lindhagen, som på sista tiden börjat att tala om, att det icke är enbart genom att skapa om de yttre lagarna och tillva-

relseformerna för människorna, som dessa skola förändras utan att detta skall ske genom vad han kallar »hjärnornas revolutionerande». Den synpunkten har jag dock förgäves efterlyst i hans reservation. Här tyckes han enligt min mening i stället lägga en visserligen riktig men alltför ensidig betoning på de yttre omständigheternas inflytande, när han t. ex. talar om förpantningsägares rätt att få fri tomtmark, om första kammarens avskaffande, om republikens införande, om bolagsarrendatorernas rätt till tryggare besittning av den jord de bruka och deras rätt att skörda vinsten av sitt arbete. Allt detta är ju saker som naturligtvis vårt parti står enligt min mening i stället för, men jag menar, att det är för ensidigt att bara lägga frågan så, att man säger, att med en annan social miljö försvinna brotten och sedligheten höjes.

Ang. åtgärder
mot den sed-
liga urart-
ningen.
(Forts.)

Så är det vidare någonting, som jag mycket starkt reagerat mot i detta för övrigt mycket riktiga påpekande från herrar Lindhagens och Sven Perssons i Norrköping sida, när de visa upp, att alla dessa skriande sociala orättvisor medverka till att främja osedligheten och slappheten över huvud taget. Då menar jag, att när de både börja och sluta med den synpunkten, så ha de kommit in på en som jag hoppas alldeles oavsiktlig fariseism. Är det så, att det finns skriande orättvisor i landet, så icke får man väl därför säga, att det uteslutande är ett parti, som bär skulden härför. Jag tror icke, att vare sig herr Lindhagen eller någon annan exempelvis skyller den nu härskande torkan på högerns konto och påstår att den har skulden härför. Jag menar nu, att man får väl icke förenkla problemet så, att man säger, att bara på grund av uraktlåtenhet och egoistisk klasspolitik från ett visst parti vi ha fått de sedliga missförhållanden som finnas. Att dessa förhållanden spela en ohygglig roll, därom äro vi ense åtminstone på vänstersidan. Men så enkelt är icke problemet.

Jag skulle också vilja peka på en annan sak, som icke minst från vänsterhåll bör beaktas. I det arbete, som vi bedrivit för att lägga om samhällets utveckling efter andra linjer, ha stundom förekommit kraftiga attacker å auktoriteter och dessa angrepp ha icke bara gällt de härskande klasserna utan också grupper och institutioner, varav många ha en auktoritativ och uppfostrande betydelse i vårt land, och vi ha med dessa angrepp sökt avslöja massor av missgrepp och försyndelser ifrån dessas sida. Vad har emellertid då blivit följden? Jo, att stora massor av demokratiens folk ha mist känslan av respekt och veneration för de auktoriteter som angripits och vad värre är, de ha förlorat respekten och förtroendet för andra, som skulle kunna vara dem till hjälp och stöd för att leda deras sedliga utveckling. Jag menar med andra ord, att vi, som stå på den demokratiska ståndpunkten, böra erkänna, att detta är ett allvarligt problem för demokratin, hur den skall få den auktoritativa position inför de stora massor, som den skall föra fram, och hur den skall

Ang. åtgärder
mot den sed-
liga wrart-
ningen.
(Forts.)

kunna tala pliktens och ansvarets ord med framgång. Jag skulle med ett ofta använt uttryck vilja säga, att de äro stora skaror, som likna får utan herde. De tro icke längre på gamla auktoriteter, men de kanske icke heller ha fått några nya, och det är därför jag känner, att man här står inför ett allvarligt folkupfostringsproblem.

Jag kan också icke neka till, att jag skulle vilja i ärlighetens namn säga, att vi på vänsterns sida böra avgiva den bekännelsen, att när det har gällt sedliga frågor i allmänhet, så har vår ställning oftast varit väl negativ. Vi ha påpekat missförhållanden hos de maktängande och avslöjat den sedliga humbug och bedrägeri som förefunnits, men det har ofta endast varit vårt harmsna genmäle på angrepp mot sedliga skuggsidor hos de bredare lagren. Jag menar, att det finns vissa underlåtenhetsynder, som icke minst den frammarscherande demokratin har gjort sig skyldig till, och jag vill med dessa ord ha sagt till herrar Lindhagen och Sven Persson, att frågan icke är så enkel och lätt tillrättalagd, som dessa herrar synas tro.

Vad beträffar slutligen den liberala reservationen, så tror jag att man om den kan säga, att den företer en ganska stor rikedom på motsägelser. Där förekommer exempelvis på sid. 23 ett stycke, som lyder så här: »Av vad sålunda anförts, torde framgå, att de missförhållanden, som beröras i de föreliggande motionerna, delvis äro av den art, att de undandraga sig ett statsmakternas direkta ingripande. Över huvud beror ställningen i detta avseende icke oväsentligt av det allmänna tänkesättet och den upplysning, som kan påverka detsamma i riktning mot ett starkare hävdande av de sedliga kraven.» Ja, här tyckas alltså de liberala reservanterna anse, att det icke är enbart genom riksdagsskrivelser och riksdagsåtgärder, som man kan skapa en sedligt stark position för flertalet av vårt folk. Det finnes något som man kallar den personliga karaktärens dansande och viljans bearbetande, som de folkuppfostrande institutionerna äro hänvisade att lita till liksom till den personliga påverkan i samhället. Jag menar, att det måste vara en samverkan, som åsyftar å ena sidan att genom personlig påverkan i undervisning och folkuppfostran skapa respekt för sedliga ideal och å andra sidan åstadkomma vad våra reservanter framhållit, en fullständig dränering av de sociala träsk, där de osedliga företeelserna ha lättast att spira.

Jag skulle också gentemot det liberala resonemanget vilja säga, att när man där framhåller, att det föreligger en mängd missförhållanden, att bostadsfrågan icke är löst, att nykterhetsfrågan behöver lösas o. s. v., och när man därvid kommer till den slutsatsen, att man skall gå till Kungl. Maj:t med en skrivelse för att få fram åtgärder i dessa frågor, för att höja det sedliga tillståndet, begår man ungefär samma fel, som om, låt oss säga, det föresloges en skrivelse till Kungl. Maj:t, som begärde en utredning, på vad sätt man skulle höja det all-

Ang. utgärder
mot den sed-
liga urart-
ningen.
(Forts.)

männa hälsotillståndet här i landet. Skulle man då tänka sig, att Kungl. Maj:t utarbetade en massa lagförslag till alla de sociala frågornas omedelbara lösning i tanke att därigenom höja den allmänna hälsohygienien hos folket? Det tror jag näppeligen, att Kungl. Maj:t skulle göra, utan Kungl. Maj:t skulle väl i stället söka taga itu med en såvitt möjligt rationell lösning av varje fråga för sig i den arbetsglada tron, att den bland andra goda följder även skulle höja nationens hälsotillstånd. På samma sätt här. Om vi finge till stånd en riksdagsskrivelse, skulle denna icke åstadkomma, att Kungl. Maj:t lade fram ett tjugotal propositioner av social natur under rubriken »Lagförslag i syfte att motarbeta osedligheten». Jag tror icke, att Kungl. Maj:t skulle använda en sådan arbetsmetod, utan arbetet på att dränera de samhällsträsk, där osedligheten bäst trives, kommer nog att fortvara ändå.

Herr talman, jag har i denna sak vågat påkalla kammarens uppmärksamhet en kort stund, alls icke, såsom herrarna torde hava lagt märke till, såsom partiman utan uteslutande som människa. Det har alldeles säkert smärtat de flesta av oss, att en så allvarlig livsfråga, skall hava placerats mitt i partigrälet, som genom lagutskottets åtgörande nu skett. Jag tycker, att det är harmset att se, huru människor komma med sina partipolitiska tumstockar och söka att mäta upp ett livsområde, som man i det längsta hoppats och trott skulle hållas fritt från partipolitiken och dess begränsade sanningssinne. Religiösa och fosterländska livsvärden hava här i vårt land för länge sedan slungats in på den politiska börsmarknaden till obotlig skada för en harmonisk kulturutveckling. Nu vill man fortsätta på samma väg, och att medverka därtill anser jag icke värdigt Sveriges riksdag.

Herr talman, jag ber att få yrka avslag såväl å utskottets hemställan som å de i ämnet väckta motionerna, och jag gör det i den vissa tron att vinna stöd hos alla i denna kammare, som anse, att frågan om den moraliska och sedliga förvittringens bekämpande i detta land är värd ett bättre öde än att åsättas partipolitikens ödesdigra stämpel.

Herr Schotte: Herr talman! Det är en verkligt allvarlig fråga, som genom de nu förevarande motionerna har blivit väckt, och jag kan i detta hänseende i mycket instämma i de varmhjärtade ord, som den föregående talaren yttrat. Då jag tillika med några kamrater i utskottet nödgats att anföra reservation närmast med hänsyn till den motivering, med vilken lagutskottet stött sin framställning i motionärens syfte, hava vi varit så mycket mera nödsakade härtill, som lagutskottet synts oss hava sett på hela denna fråga alldeles för ensidigt och som ingalunda funnit tillräcklig förståelse inom lagutskottet för åtskilliga av de synpunkter, som enligt vår mening böra ställas i främsta rummet vid ifrågavarande spörsmåls beaktande. Vid

Ang. åtgärder
mot den sedliga
urartningen.

kommande nu själva frågan, så hava vi måst uppmärksamma, att den statistik, som här är åberopad, säga vad man i övrigt vill om densamma, dock tyder på, att ökad brottslighet under de senare åren förekommit på de svårare sedlighetsförbrytelse-ernas område. Det är ett faktum, som jag tror, att man icke kan komma ifrån.

Man må då fråga sig, vad orsaken i själva verket kan vara till detta. Det är naturligtvis svårt att i detta fall påvisa några särskilda omständigheter, som hava inverkat på de statistiska jämförelsesiffrorna. Men sannolikt är, att sedlighetsförbrytelser nu för tiden åtalas mera än förr, och att fordom angivelserna på detta område voro väsentligt färre; statistiken är därför kanske, om man gör jämförelser med föregående tider, icke fullt rättvisande. Det är också möjligt, att den koncentrerings av rusdryckshandeln, som ägt rum till städer och stadsliknande samhällen, haft sin inverkan i detta avseende. Alldeles otvivelaktigt torde väl också vara, att de fall, där på grund av ogynnsamma ekonomiska och sociala förhållanden omvårdnaden av ungdomen blivit mer eller mindre fullständigt försummad, under senare tiden ökats.

Även om man kan ha vissa tvivelsmål rörande den åberopade statistiken, torde dock brottsligheten på förevarande område vara så stor, att det föreligger full anledning att medverka till, att bland den stora mängden av frågor på de mest skiftande områden, som i skrivelseväg underställas Kungl. Maj:t, man även må uppmärksamma de här förevarande företeelserna.

Reservanterna hava mycket att anmärka emot de uttalanden, som förekomma i motionen — jag skall icke trötta kammaren med att i detalj gå igenom dem — och reservanterna hava icke heller kunnat ansluta sig till utskottets motivering, hur mycket försiktigare denna än är avfattad.

Utskottet har visserligen berört de sociala missförhållanden, som väsentligt för till det tillstånd, som vi nu på det ifrågasvarande området hava att räkna med, men utskottet har enligt reservanternas mening gjort det med alldeles för lätt hand. Utskottet har icke velat i sociala missförhållanden se det primära i hela denna fråga: vi reservanter anse dessa missförhållanden vara huvudorsakerna till de förevarande beklagliga företeelserna; de sociala missförhållandenas avhjälpande är det enda verkamma botemedlet jämte folkuppfostran och karaktärsdaning. Det är på nu berörda omständigheter det förnämligast hänger, om man skall få ett sedligt och sunt släkte. Särskilt har det synts oss anmärkningsvärt, att utskottet icke velat starkare trycka på rusdryckernas inverkan i detta fall. Det är dock enligt vår mening en av tyngdpunkterna just på sedlighetsförbrytelseernas område. Inga brott påverkas så av rusdryckerna eller missbruk av rusdryckerna, som sedlighetsförbrytelseerna; och den som haft tillfälle att under några år följa med de nådemål, som föredragas inför Kungl. Maj:t och av vilka ju många

röra sig om sedlighetsförbrytelser, han kan konstatera, att i nästan varje fall — jag skulle vilja säga i 95 procent av fallen — dessa förbrytelser begåtts under ruset eller i ett tillstånd, då rusdryckerna varit en ganska direkt verkande faktor vid förbrytelsen.

*Ang. åtgärder
mot den sedliga
svartningen.*

(Forts.)

Vidare hava vi reseranter velat framhålla, att bostadsfrågan i avseende å folkets sedlighetsnivå spelar en synnerligen stor och betydelsefull roll. Så länge trångboddheten och inneboendesystemet florerar och så länge det är synnerligen svårt för vida skikt av vårt svenska folk att kunna med de ekonomiska tillgångar, som de för ändamålet hava att räkna med, skapa sig en bostad, som giver någon grad av hemkänsla och hemliv, så länge kan man icke hysa några större förhoppningar om ett verkligt familjeliv inom dessa lager av befolkningen. Vi hava också velat påpeka, att man icke heller får se bort ifrån det inflytande till förekommande av osunda företeelser på det sedliga livets område, som ett sunt sportsliv, ett sunt idrottsliv, har, ävensom att förädlade nöjen på olika områden behöva bjudas de unga, som nu alltför lätt dragas till nöjen, som lätt göra dem till offer för sedliga förvillelser.

Det är naturligtvis icke så, som den föregående talaren förmodade med avseende på vår reservation, att man velat begära hos Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t skall i detta sammanhang taga upp efter varandra alla de viktiga sociala frågor, som vi framhålla i den mellanmening, som finnes i vår kläm, utan denna mening har insatts därför, att vi därmed velat dels giva dessa sociala missförhållanden den plats vid hela detta problems bedömande, som de förtjäna, och dels för att kunna vinna något beaktande för dessa frågor, om en riksdagsskrivelse beslutes, men med hänsyn till de olika motiveringar, som här föreligga, en motivering av lämpligt innehåll icke kan åstadkommas.

Vi reseranter hava för vår del också starkt framhållit, att vi hysa stor misstro mot strängare strafflagsbestämmelser på ifrågavarande område. Vår strafflag har redan i fråga om sedlighetsförbrytelser i allmänhet ganska stränga straff, och något gagn av att skärpa desamma torde icke vara att vänta. Vi hava också påpekat, att strafflagstifningen på detta som på andra områden ofta är ett tveeggat svärd, som ingalunda alltid upprycker det onda med roten men som lätt kommer statsmakterna att slå sig till ro, i tanke att ett verksamt vapen därmed skapats mot det onda. Vi hava dock icke velat på den ståndpunkt, å vilken frågan nu befinner sig, alldeles bestrida, åtminstone icke jag för min del, att det icke på en eller annan punkt kan ifrågasättas en utsträckt kriminalisering ävensom kvalificering i vissa fall av sedlighetsförbrytelserna. Men vi tro, att det huvudsakliga, som man på lagstiftningsområdet bör ägna sin uppmärksamhet åt, det är åt ungdomens fostran, och att man i detta hänseende särskilt bör undersöka, huruvida de nu gällande lagbestämmelserna och övriga bestämmelser med av-

Ang. åtgärder
mot den sedliga
urartningen.

(Forts.)

seende på minderåriga förbrytare och sedligt vanvårdade och försummade barn äro i allo tillfredsställande eller huruvida icke på detta område skulle kunna finnas utrymme för ett kraftigare och verksammare ingripande, än som hittills skett.

Den sympati för teatercensur och inskränkningar i yttrande- och tryckfriheten, som framkommit i motionen och varom utskottets majoritet icke yttrat någonting, dela vi reservanter naturligtvis icke. I detta fall torde den reservant, herr Alexander-son, som upptagit dessa båda frågor, hava fullkomligt rätt, då han framhåller, att dylika ingrepp visat sig overksamma i den riktning, som motionärerna antytt, och lätt äro ägnade att framkalla klumpiga och obefogade ingrepp i tankens och konstens frihet.

Hela det av motionärerna väckta spörsmålet är ju, det erkänna vi alla, icke blott betydelsefullt utan synnerligen svårbedömt. Det är naturligtvis så mycket svårare för statsmakterna att på sedlighetsområdet företaga några ingripande åtgärder, med hopp om att de skola medföra någon verkan, som denna fråga, såsom det har framhållits särskilt av den siste talaren, i så många avseenden rör just allt varigenom karaktärer skapas och stålsättes för frestelser. Reservanterna hava därför icke heller kunnat giva så många riktlinjer för de åtgärder, som i detta fall skulle kunna vara att anbefalla; men vi hava icke heller kunnat vara med om, att frågan utan vidare slås bort, när den nu blivit väckt, och vi hava därför också biträtt förslaget om att genom en särskild riksdagsskrivelse fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på ifrågavarande förhållande till den kraft och verkan, det må kunna hava.

Jag skall be, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den reservation, som här är avgiven av herr Olsson i Hof med flere.

Som flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, men tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande och övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdat anslag komme att fortsättas.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4,47 e. m.

In fidem
Per Cronvall.